Obligāts kontrolekšemplārs

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1946. G. 9. AUGUSTĀ Nr. 32 (82)

TAUTAS MĀKSLA

Gadsimteņiem ilgajā vēsturē latviešu tauta radījusi lielu un bagātu nacionalu kulturu. Lai cik melni arī bijuši kādreiz apspiestības un nebrīvības gadi svešu kungu jūgā, lai kā centās kādreiz pašmāju buržujiskie nacionālisti tautas mākslu piemērot savai izkurtējošajai gaumei, padarīt to sekliu un bezidejisku, tautas radošo ģeniju tie nav spējuši apslāpēt ne uz brīdi. Tautas māksla saglabājusies tīra un spēcīga. Gadsimteņu gaitā radītas kulturas vērtības, kas var cieņīgi nostātīties blakus kuras katras citas tautas gara mantām. Kā pati tauta nav iznīcināma, tā neiznīcināma un mūžīga ir viņas māksla.

Latviešu tautas mākslā vienmēr bijusi dziļi progresiva, cēlu brīvības un neatkarības ideju caurstrāvota. Mūsu tautas mākslas tradicijās atrodam visaugstāko savas dzimtenes milestības jūtu savienojumu ar dziļu cieņu pret citu tautu brīvību, neatkarību un kulturu un pirmām kārtām — pret lielās krievu tautas kulturu. Latviešu tautas mākslas nemirstīgie darinājumi visai pasaulei atklāj latviešu cilvēka gaišo moralo seju. Augsts kulturas līmenis — latviešu tautas nacionalā lepnuma avots.

Izgājusi vesela un koša cauri visiem vēstures pārbaudījumiem, latviešu tautas māksla tikai pirms sešiem gadiem, kad latviešu tauta iestājās Lielās Oktobra Socialistiskās Revolucijas atbrīvoto brālīgo padomju tautu saimē, ieguva sev neaprobežotas iespējas plaukt un attīstīties. 1940. gada revolucionarais pagrieziens uzveda latviešu tautu uz liela vēstures ceļa. Nav virs zemes otras tādas valsts, kas tā rūpētos par jebkuras tautas nacionalās kulturas attīstību, kā Padomju Socialistisko Republiku Savienība.

Vācu fašistisko okupantu iebrukums un tumšie okupacijas gadi uz laiku bija pārtraukuši mūsu tautas kulturas attīstību.

Lielā Tēvijas kara gados cīņā pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem latviešu tautas labākie dēli kopā ar pārejo padomju tautu cīnītājiem lielās krievu tautas vadībā parādīja pašaizliedzības, varonības un sīkstuma paraugus. Šai vislielākajā un niknākajā cīņā par savas zemes brīvību un neatkarību tauta neaizmirsa savu senču varonīgās cīņas tradicijas, kas nekad nav pratuši liekties apspiedēju priekšā. Aizstāvot savas lielās dzimtenes sirdi — galvaspilsētu Maskavu — latviešu karavīri kauju starplaikos skandināja savas tautas dziesmas — šo cīņas tradiciju skaistas izpaudējas. Tās kāpināja naidu uz mūžseno ienaidnieku — vācieti, stiprināja ticību uzvarai.

Ar jo lielāku spēku un enerģiju mūsu tautas māksla atplaukst tagad, pēc lielās uzvaras pār fašistisko ienaidnieku. Ar partijas un valdības gādību atjaunotas un darbojas visas mākslas un kulturas iestādes — teatri, filharmonija, konservatorija, muzeji, kino — un radītas daudzas jaunas. Visu zemi pārklājis tautas un kulturas namu, klubu un biblioteku tīkls. Radīti jauni spēcīgi kulturas centri periferijas pilsētās. Latviešu nacionālās kulturas attīstībai padomju vara nodrošinājusi vēl nebijušu vērienu, tuvinot mākslinieciskajai dzīvei visplašākās tautas masas.

Padomju varas gados, un tieši pēckara gados, vēl nebijuša vēriena attīstību piedzīvojusi tautas mākslinieciskā pašdarbība — mūsu tautas kulturas labāko tradiciju tieša turpinātāja. Parādījās desmitiem jaunu dramatisko, muzikalo, kora un tautas deju kolektivu, kuros iesaistītas plašas darba ļaužu masas. Parādījās daudzi jauni apdāvināti individualie izpildītāji. Tautas mākslinieciskās pašdarbības republikaniskās skates sagatavošanas pasākumos visā republikā bija iesaistījušies 21.773 dalībnieki!

Tautas mākslinieciskās pašdarbības republikaniskā skate, kas trīs dienas valdzināja galvaspilsētas Rīgas iedzīvotājus ar visdažādāko mākslas žanru daudzveidību, augsto māksliniecisko un idejisko kvalitati, pierādīja tautas garīgo apdāvinātību, talantu lielumu un vispusību. Tā pierādīja, ka tautai ar tik krāšņu kulturu ir visas iespējas un tiesības uz lielu, varenu un gaišu nākotni.

Tautas mākslinieciskās pašdarbības skates apliecināja, ka tautai joprojām dzīva interese uz mākslu, kas joprojām ir visas tautas dzīves neatņemama sastāvdaļa. Skatē atklājās desmitiem jaunu spēcīgu talantu visos tautas mākslas paveidos, kas ir droša garantija tam, ka mūsu mākslas iestādes — teatri, opera, koncertu organizacijas — arvien papildināsies jauniem svaigiem spēkiem, kas ir nepieciešams priekšnoteikums mūsu mākslas un kulturas dzīves tālākam uzplaukumam.

Skatē augstā mākslinieciskā izpildījumā dzirdējām dziesmas un redzējām dramatiskus iestudējumus, kas pauda visplašāko tautas slāņu dzimtenes mīlestību un socialistiskā darba entuziasmu, kas liecina par tautas apņēmību visus spēkus ziedot tā lielā darba plāna izpildīšanai, kas ierakstīts Staļina piecgades programā un iezīmēs jaunu gigantisku soli uz priekšu tautas ekonomiskajā un kulturalajā attīstībā.

Tautas deju kolektivi rādīja veselīga dzirkstoša prieka izpausmi, kas ir viena no latviešu tautas raksturīgākajām iezīmēm. Muzikā izpaudās dziļa cieņa pret tautas muzikas tradicijām un drosme jaunu, šodienas pārdzīvojumiem piestrāvotu muzikas vērtību apgūšanā.

Bagātā un krāšņā lietiškās un tēlotājas mākslas klāsta tematikā un apdarē daudz kā svaiga, pamācoša un ierosinoša mūsu profesionalajiem gleznotājiem un skulptoriem. Tautas mākslinieku darbos dzīve parādīta tāda, kāda tā īstenībā ir, bez liekiem izpušķojumiem un viltojumiem.

Visu nozaru mākslas darbiniekiem daudz ko mācīties no tautas radošā gara, lai savā jaunradē parādītu šodienas dzīvi tādu, kuras galvenais lielais saturs ir — darbs.

Mūsu tautas mākslas tālāku uzplaukumu nodrošina tas apstāklis, ka Padomju valdība, neraugoties uz milzīgajiem uzdevumiem, kādus prasa kara sagrautās rūpniecības, lauksaimniecības un citu materialās dzīves nozaru atjaunošana, nežēlo līdzekļus arī tautas kulturas vajadzību uzlabošanai. Jaunajā PSRS tautas saimniecības atjaunošanas un attīstības piecgades plānā milzu sumas paredzētas arī mākslas un kulturas iestāžu tīkla paplašināšanai, tautas kulturalā līmeņa tālākai pacelšanai.

Ziņojumā par Latvijas PSR budžetu 1946. gadam Latvijas PSR Augstākās Padomes sestajā sesijā, kas apsprieda un pieņēma Latvijas PSR tautas saimniecības atjaunošanas un attīstības piecgades plānu, finanču ministrs deputats A. Tabaks atzīmēja, ka šinī gadā budžeta izdevumi sociali kulturaliem pasākumiem pieaug par 126,6 miljoniem rubļu vai par 37 proc., salīdzinot ar pagājušo gadu. Kulturali izglītojošā darba tālākai izvēršanai laukos un pilsētās 1946. gada budžetā paredzēti 11,5 miljoni rubļu.

Republikas mākslas veicināšanai 1946. gadā paredzēti asignējumi 17,7 miljonu rubļu apmērā, kas, salīdzinot ar 1945. gadu, nozīmē 4 miljoni rubļu pieaugumu. Viss tas dod iespēju pilnīgi apmierināt tautas kulturalās un mākslas prasības. Ievērojami paplašināsies mūsu teatru, koru, orķestru un citu mākslinieciskō ansambļu darbība; poligrafiskās bazes paplašināšanās veicinās daiļliteraturas uzplaukumu. Paredzēti plaši pasākumi tautas mākslinieciskās pašdarbības izvēršanai un attīstībai.

Viss tas uzliek mūsu mākslai un mākslas darbiniekiem jaunus nopietnus uzdevumus. Mākslai savā turpmākajā attīstībā jāiet tas ceļš, kas attaisnotu viņai veltītos līdzekļus: palīdzētu tautai lielajā jaunceltnes darbā. Mākslai vispusīgi jāatspoguļo padomju cilvēka varonība un pašaizliedzība cīņā pret nikno cilvēces ienaidnieku — vācu fašismu; jāparāda tautas skaidrais prāts, stingrais raksturs, kas necieš pazemojumus un apspiestību, jāapdzied tautas uzvaras prieks, jāpadara bagātāka mūsu zeme ar jaunām kulturalām un materialām vērtībām. Pārvaldot miljonu cilvēku prātus un jūtas, mākslas uzdevums aicināt savu tautu uz jauniem varoņdarbiem, uz jaunu slavu. Tāda ir laikmeta un tautas prasība mūsu literaturai, muzikai, tēlojošai un muzikas izpildītājai mākslai. Šo pašu uzdevumu veikt aicināta arī tautas mākslinieciskā pašdarbība, ko tā, kā tas jau pierādījās republikaniskajā skatē, veic neatlaidīgi un mērķtiecīgi.

Mākslā tauta grib redzēt pati sevi.

Mākslas darbinieku uzdevums savas mākslas jaunradē izpildīt šo tautas prasību. Tikai tad mūsu māksla būs cienīga nest goda pilno tautas mākslas nosaukumu.

Mākslinieciskas pašdarbības skates apvienotais koris noslēguma koncertā LPSR Valsts operas un baleta teatrī.

TAUTAS MĀKSLAS SKATE

KORI, ORĶESTRI, SOLISTI REPUBLIKANISKAJĀ SKATĒ

Mākslinieciskās pašdarbības skate bija plašā vērienā cēlusi visus mūsu republikas aktivos tautas muzikalos spēkus. Labākā izlase, ko klausijāmies skates noslēguma dienās Rīgā, deva pilnīgu pārskatu par mūsu svarīgāko muzikalās pašdarbības kolektivu izpausmju — koru un orķestru tagadējo stāvokli. Bet skatei bija ne tikai šī sasniegumu konstatēšanas nozīme vien; tā bija varens līdzeklis mobilizēt, modināt, aktivizēt muzikalo pašdarbību, ierosināt tās kolektivu māksliniecisko darbu, mācīt apzināties savus spēkus, prast pastāvēt nopietnā savstarpējā sacensībā. Labākajiem kolektiviem, kas šogad spēja izcīnīt pirmās vietas, būs apziņa, ka tās turpmākajā darbā arī jānotur, ka tiem sekos citi, kas rīt jau gribēs šīs vietas apstrīdēt; tiem, kam citi aizsteigušies garām, būs skaidrāka savu trūkumu apziņa, kādi novēršami un pārvarami, mērķtiecīgāks sava mākslas darba ceļš.

Mūsu pašdarbības koru kulturā vadošā vieta patlaban ir periferijai; tās kolektivi skatē bija tiklab lielākie, labāk izveidotie, kā arī to mākslinieciskie sniegumi nopietni apstrīdēja galvaspilsētas koru pozicijas, bet daudzos gadījumos spilgtuma, rūpīguma un kvalitates ziņā pat pārspēja Rīgas koru caurmēra līmeni. Tas jākonstatē ne tikai par gandarījumu republikas pilsētu un lauku koriem, bet arī kā nopietns atgādinājums Rīgas koriem, ka darāms ir ļoti daudz, lai izmantotu savas priekšrocības, kādas galvaspilsētas muzikalajai pašdarbībai neapšaubāmi ir.

Kā labākais pilsētu koris skatē kvalificējās Ventspils Arodbiedrību centralā kluba jaukts koris diriģenta A. Prūša vadībā; no lauku koriem Rites — Neretas laukstrādnieku arodbiedrības koris A. Vasiļevska vadībā. Abiem koriem piešķirti ceļojošie Sarkanie Karogi un godaraksti. Ventspils koris tīksmināja skatu jau ar savu ārējo izskatu vien — ap 70 dziedātāju skaistos vienveidīgos tautas tērpos bija impozanta dziedātāju masa. Korim arī ļoti labi izlīdzināts balsu ansamblis, teicams skanīgums, dziesmu priekšnesumi veidojās tīrā iestudējumā, visumā labos tempos un nianšēs; tā pirmā vieta skatē bija pelnīta un nepārprotama. Rites-Neretas koris (43 dziedātāji) arī uzrādīja labu ansamblī, dziedāja nianšēti un patikamā izteiksmē.

Ļoti labs vīru koris Liepājas Arodbiedrību centralā kluba «Dziedonis» diriģenta J. Dreimaņa vadībā; tas skatē bija arī vienīgais vīru koris. Ar labām balsīm un labā ansamblī. Latgaliešu tautas dziesmas skaisti dziedāja arī Rēzeknes kulturas nama sieviešu koris K. Mediņa vadībā. Ļoti patīkamu iespaidu panāca Straupes pagasta sieviešu dubultkvartets (vadītājs P. Aide) ar savu priekšnesumu dzidro, tīro skanīgumu un labām niansēm, tāpat arī Saikavas pagasta sieviešu kvartets (vadītāja A. Baltroka), Rīgas Tirdzniecības technikuma sieviešu dubultkvartets (V. Jansones vadībā) — ar savu dziedājumu spirgtumu un mošumu; neizdevīgāk parādījās Ilūkstes pagasta *sieviešu dubultkvartets, kam nedrošāka intonacija.*

Ar daudzajām apdziedāšanās un kāzu dziesmu melodijām interesants bija Bārtas pagasta ansambļa senlatviešu kāzu inscenējums.

Skates noslēguma koncertā piedalījās četri godalgotie orķestri: ACP Centralā kluba simfoniskais orķestris A. Valles vadībā, Rīgas Poligrafiskās rūpniecības un preses darbinieku arodbiedrības centralā kluba (dir. Lāceklis), Dundagas (dir. Blumbergs) un rūpnīcas «Tosmare» (dir. Vikmanis) pūtēju orķestri. Par pirmajiem diviem jau runājām sakarā ar Rīgas pilsētas mākslinieciskās pašdarbības skati. Dundagas un «Tosmares» orķestri iepriecināja ar svaigāku, nozīmīgāku repertuaru.Dundadznieku orķestris gan pavisam mazs, bet ļoti tīri un izteiksmīgi spēlēja Glinkas eksotisko «Kaukaza čabanu»; Tosmarieši bija izvēlējušies A. Kalniņa skaisto «Karodziņu polonezi». «Tosmares» orķestra turpmākajam darbam jāiet īpaši labāka skanīguma izkopšanas virzienā.

Starp skates solistu muzikalajiem priekšnesumiem bija daudzi, kas saistīja uzmanību gan ar muzikalajiem datumiem, gan ar atskaņojuma kvalitati. Bija jaunas sološas balsis, par kuru tālāku izglītību vērts domāt, bija dzīvi un raksturīgi žanra, īpaši krievu tautas dziesmu dziedājumi, bija visai pievilcīgi solo dziesmu atskaņojumi. Blakus godalgu izcelttiem dziedātājiem — L. Cēberei, Golovčenko, Freimanei no Rīgas, M. Ozoliņai no Valmieras vidusskolas, R. Salavam no Liepājas, daudz panākumu pelnīti guva arī virkne citu balsu. Diviem jauniem zēniem — Z. Zvagulim no Jūrkalnes pagasta un Anšilevičam no Rīgas 18. vidusskolas ļoti labi dotumi, lai domātu par specialu izglītību vijolspēlē, tāpat klavierniekam J. Mediņam no Rēzeknes vidusskolas. No tēva uz dēlu pārgājusi koklētāja māksla, ko abu duetā rādīja Bērzgales pagasta koklētāji A. un P. Zlidni. R. Kuncīte no Dobeles pārsteidza kā valdzinoša akordeoniste.

Skates kori noslēguma koncerta beigās apvienojās košā kopkorī Nopelniem bagātā mākslas darbinieka prof. Jēk. Mediņa un komponista J. Ozoliņa vadībā. Pirmā diriģenta mierīgajā, vairāk akademiskajā un otra spriegajā temperamentīgajā vadībā vēl reizi izskanēja skates gaitā daudzkārt dziedātās Vītola «Karaļmeita» un Melngaiļa «Senatne», Melngaiļa «Tumša nakte, zaļa zāle» un Graubiņa «Trīcēj' kalni, skanēj' meži».

Koru, orķestru, muzikas kolektivu priekšā stāv atkal jauns darba cēliens. Tā darbam jābūt vēl lielākam, panākumiem vēl augstākiem, skaistākiem, lai pildītu uzdevumus, kas jaunajā Staļina piecgadē veicami arī tautas mākslinieciskai pašdarbībai.

J. Bākšans

DRAMATISKO KOLEKTIVU SKATE

Dramas kolektivu uzstāšanās virkni mākslas pašdarbības republikaniskajā skatē š. g. 3. augustā Valsts Dailes teatrī atklāja Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks Fricis Rokpelnis. Viņš uzsvēra, ka teatra spēle vienmēr bijusi tuva mūsu ļaudīm, tās pirmsākumi rodami tautas garamantās. No mākslinieciskās pašdarbības izaudzis mūsu profesionalais teatris, un arī tagad mēs no mākslinieciskās pašdarbības dramatiskajiem kolektiviem gaidām jaunus teatra mākslas talantus, kas pratīs izteikt padomju dzīves saturu.

Vairāk par divām dienām norisa skate, atklādama daudz radīšanas prieka, centības, dedzības. No visām Padomju Latvijas malām sabraukušie kolektivi bija ieguldījuši savos inscenējumos visu labāko, un, atsevišķu tēlotāju sasniegumus vērojot, reizumis aizmirsās, ka mūsu priekšā neatrodas profesionali skatuves spēki. Redzējām talantus, kuriem blakus viņu ikdienas darbam liels un nopietns dzīves uzdevums ir teatra māksla.

Skatē pavīdēja arī daži trūkumi. Lai gan kolektivu repertuara vairumā bija padomju autoru darbi, neredzējām tādus, kas runātu tieši par šodienu, par padomju ļaužu pašaizliedzīgo darbu, realizējot lielo piecgades plānu. Par tādu darbu trūkumu, protams, pārmetums mūsu rakstniekiem. Daudzos gadījumos kritiski vērtējama kopu mākslinieciskō vadītāju pieeja savam uzdevumam. Par maz vērības mākslas pašdarbībai veltī profesionalie aktieri. Nopietnas pieredzes bagāta režisora roka bija jūtama inscenējumos, ko veidojuši iestudētāji, kas strādājuši skatuves mākslā. Režijas zinā par pārpratumu jāuzskata Brodeles viencēliena «Dēla pārnākšana» izrāde Salas pagasta kolektiva izpildījumā. Realistiski uzrakstītais viencēliens skatuviski tik stilizēts, ka pavisam neatbilst

(Turpinājums 4. lapas pusē)

ANTONS ARENSKIS

1861.—1906.

Krievu muzika šogad divkārši atceras vienu no saviem meistariem: šāgada martā pagāja četri desmiti gadu, kopš mira komponists Antons Arenskis, kam nupat 11. augustā būtu 85 gadi. Vecākā paaudze viņu atceras labāk, nekā to pazīst jaunie. Taču viņa māksla nav ari aizmirsta, kā to pareģoja daži skeptiķi. Viņam pārmeta pārlieku paklaušanos Čaikovska ietekmei, maz raksturīga skaistuma kultu par *jaunu realistiskam* mākslas ideālam, šai krievu muzikas lielajai tradicijai. Viņa mākslas vēriens nesniedzās līdz viņa lielo laika biedru Taņejeva, Glazunova, no jaunākajiem — viņa paša skolnieku Skrjabina, Rachmaņinova nozīmībai. Bet viņš, kopā ar Ļadovu, Grečaņinovu, Ipoļitovu-Ivanovu, Ļapunovu, Kaļinņikovu, Vasiļenko, N. Čerepņinu, Katuaru u. c., rāda to bagātīgi uzplaukušo krievu muzikas kultūru, kurā kā augstākās virsotnes paceļas tās lielie pasaules nozīmības meistari.

Arenskis, dzimis Novgorodā, pieder tiem krievu komponistiem, ko devusi Ziemeļkrievija; no Novgorodas guberņas nākuši arī Rimskis-Korsakovs, Rachmaņinovs, no Pleskavas guberņas Musorgskis. Viņš ātri un spoži beidza Pēterpiļs konservatoriju, kur kompoziciju mācijās pie Johansena un Rimska-Korsakova. Prof. Jāz. Vītols, pāra gadus par Arenski jaunāks, šai laikā bija otru gadu Pēterpiļs konservatorijas audzēknis un arī tās orķestra bračists. Mūsu muzikas meistars atminas, ka 1882. gadā, konservatorijas kompozicijas klasi beidzot, Arenskis pats atskaņojis savu vēlāk lielu popularitati guvušo f-molla klavierkoncertu op. 2, un konservatorijas orķestris bijis tik drošs, ka spēlējis koncerta pavadījumu «no lapas» (t. i., no pirmā redzējuma). Ar Arenski reizē Rimska-Korsakova klasi beidza arī M. Ipoļitovs-Ivanovs. Arenskis šai laikā bija jau komponējis arī vairākus numurus no «Vojevodas» («Sapnis uz Volgas») pēc Ostrovska, kas vēlāk iegāja viņa šā paša nosaukuma operā.

Arenskis kā komponists kļuva ātri pazīstams. Daudz viņa popularitate devа īpaši viņa skatuves darbi — trīs operas — «Sapnis uz Volgas» (pirmuzvedums Maskavā, 1892.), «Rafaelis» (Maskavā, 1894.; tituļloma sieviešu balsij), «Nals un Damajanti» (1899.) un balets «Ēģiptes nakts» (Pēterpilī, 1900.). To muzikālais stils sniedzas no stipra krieviski tautiska rakstura, ar krievu tautas dziesmu melodijām viņa pirmajā operā «Sapnis uz Volgas», līdz orientalai eksotikai viņa visplašāk veidotajā un labākajā operā «Nals un Damajanti». Arenska operu stilu raksturo šauras melodiskas formas, vidējas starp melodisku un deklamatorisku pieeju tekstam.

No Arenska daudzajiem citu formu darbiem atzīmējama lielā kantate «Bachčisarajas strūklaka» solistiem, korim un orķestrim (pēc Puškina), klavierdarbi, dziesmas, daudz orķestra un kamermuzikas darbu, no pēdējiem savu popularitati joprojām saglabājuši īpaši D-molla trio, klavierkoncerts, variacijas stīgu orķestrim par Čaikovska temu u. c.

Pazīstamas Arenska grāmatas «Harmonijas mācība» un «Formu mācība»: Arenska kompozicijas skolotāja darbu ilustrē divi slaveni vārdi — Skrjabins un Rachmaņinovs.

Arenska muzikā valdzina īpaši tās melodisms, gaišais lirisms, viegla gracija, tīra un skaidra forma. Ja viņu kā melodiķi neapšaubāmi stiprā savas ietekmes gūstā turēja Čaikovskis, viņš tomēr nesniedzas tā dramatismā, arī viņa izteiksmes līdzekļi nav tik spēcīgi.

Taņejevs, slavenais kontrapunktiķis un viens no izcilākajiem krievu muzikas lielajiem meistariem, augsti cienīja un mīlēja Arenska muzikalo individualitati un ir izcīnījis par to dedzīgus strīdus, arī ar Rimski-Korsakovu.

Arenska balets «Ēģiptes nakts», ar nosaukumu «Kleopatra», bija viens no tiem krievu skatuves muzikas darbiem, ar ko 1909. gada sezonā, trīs gadus pēc Arenska nāves, Djagiļeva «Krievu baleti» iekaroja Parizi. Entuziasms, triumfi, ar ķādu krievu baletus uznēma Eiropas muzikalajā metropolē, bija gandrīz neiedomājami. Taisni «Kleopatra» un Polovcu dejas no Borodina operas «Knazs Igors» bija baleti, kas šai pirmajā «Krievu baletu» sezonā Parizes publikai vislabāk patika. Bet nekad gan arī Arenska balets nav piedzīvojis spožāku uzvedumu. Tajā pirmo reizi Rietumeiropa ieraudzīja Annu Pavlovu — no šī brīža sākās viņas pasaules slava; bet blakus Pavlovai šai pašā uzvedumā bija arī Tamara Karsavina, Ida Rubinšteine. Fokins, pēdējais bija arī baleta choreografs. Baleta dekoracijas un kostimus bija zīmējis Leo Baksts, orķestri diriģēja arī Rigai labi pazīstamais Emīls Kupers.

«Trojas vīri bez kurnēšanas uznēmās kara postu, jo viņi bija skatījuši Helēnu, — tāpat es labprāt samierinos ar tagadni, apzinā, ka esmu redzējis Kleopatru uz skatuves», — cildināja šo izrādi kāds pazīstams franču muzikis. «Kleopatra ir visu seno baleta tradiciju apvērsums, visu vērtību pārvērtējums, klasiskās baleta technikas noliegums, jauns vārds, visinteresantākās ieceres ekskursija archeoloģiskās ikonografijas un etnografiskās dejas novadā», — rakstīja par tā ēģiptiski stilizēto choreografiju baleta kritika.

Krievu klasiskās muzikas mantojumā arī Arenska māksla pieder tās lielajām dzīvajām vērtībām.

Jēkabs Vītoliņš

Pāris izrāžu iespaidi Maskavas teatros

Atceļā no Džambula jubilejas svinībām Alma-Atā uz Rīgu, Maskavā iznāca uzturēties tikai pāris dienas un tāpēc arī redzēt tikai pāris izrādes Maskavas teatros. Maskavas Dailes teatris, kas palika viens no maniem Maskavā nepiepildītajiem sapņiem, un Lielais Operas teatris jau bija aizgājuši vasaras atpūtā. Tāpēc paguvu noskatīties tikai Gorkija „Sīkpilsoņus" Mazajā teatrī, Šekspira „Otello" Mossoveta teatrī un Ļeonova „Ļenošku" Dramas teatrī.

Visas šīs lugu izrādes, skatītājam, sevišķi tādam, kas pirmoreiz redz Maskavas teatrus, atstāj vienreizēju, neizdzēšamu iespaidu. Vispilgtāko no tiem man deva „Sīkpilsoņu" izrāde Mazajā teatrī.

*

„Sīkpilsoņi" ir Gorkija dramaturģijā pirmā luga, ko tas savā laikā sarakstījis tad vēl jaunajam Maskavas Dailes teatrim, kuru Gorkijs tā cienīja un mīlēja. Cik tas toreizējās cara cenzuras apstākļos bija iespējams, Gorkijs savā lugā nepārprotami pateica tās īsto, patieso jēgu un domu — nāk un nāks jauni sabiedriski spēki, kas pārveidos veco pasauli jaunā, kas sadragās vecās sabiedrības aizspriedumus un tātad arī visu sīkpilsoņu šauro, tukšo, egoistisko, dogmās sastingušo morali.

Mazajā teatrī lugu iestudējis A. Dikijs, kas Maskavas teatru aprindās pazīstams kā meistarīgs, savdabīgs režisors un drošs jaunu ceļu meklētājs un gājējs režijas mākslā.

Izrāde kā režijas, tā aktieru tēlojumu ziņā ir ļoti spilgta, pilnasinīga, pilnvērtīga. Tā savā viengabalainībā un mākslinieciskajā mirdzumā izstrādāta pat līdz vismazākajiem sīkumiem. Pirmajā acumirklī varētu pat teikt, — tā ir tiešām kā dzīva, savdabīga, krāšņa mozaika, kurā pulsē sava laika dzīve un dzīvi cilvēki.

Sevišķi raksturīgi režijai padevies parādīt drūmo, nospiedošo, smacējošo, vietumis pat tieši drausmīgo Bessemjonovu mājas atmosferu. Tā māc, žņaudz visu dzīvo un jauno, kas neietveras un negrib paklauties Bessemjonova, šī bagātā sīkpilsoņa, dogmai. Bessemjonova dzīves bauslis ir pavisam vienkāršs — nauda un iedzīvošanās uz citu cilvēku sviedru rēķina. Arī bērniem jābūt tādiem pašiem kā tēviem, bērni nedrīkst citādāk ne just, ne domāt. Bet īstā dzīve, tās jaunie slāņi neiekļaujas šinīs normās un veļas tām pāri. Bessemjonova mājās tāpēc rodas baigs apjukums, satraukums. Vecajam Semjonovam liekas, ka pret viņu asā cīņas pozicijā nostājas ne tikai viņa audžu dēls Nils, klaidonis un dzērājs Teterevs, bet arī viņa paša miesīgie bērni — Pēteris un Tatjana, kas gan abi savā būtībā ir tādi paši sīkpilsoņi kā to tēvs. Gorkijam te nedominē tikai „tēvu un bērnu" sadursmes problema, bet gan vecās izirstošās pasaules sadursme ar jauno un topošo. Dažādi ļaudis dažādā tipiskā un tikai tiem raksturīgā veidā un valodā izraisa savas attieksmes pret dzīvi. Lūk, Nils — viņš ir cīnītājs. Viņš labi saprot, ka dzīve bieži vien ir grūta un nežēlīga, bet viņš to mīl un iet cīņā par labāku dzīvi, cīņā par socialo taisnību. Šis Nila konflikts ar Bessemjonovu māju un ģimeni ir lugas galvenais, idejiskais un dramatiskais pamata samezglojums. Ap šo samezglojumu kupli sazaro vairākas blakus temas un apakštemas, ko izraisa pārējais bagātais lugas personažs.

Ja kaut tikai īsumā pieskartos atsevišķu lomu tēlotājiem, tad grūti pateikt, kam te dodama lielāka vai mazāka uzslava. Visu lomu, pat to vismazāko, izveidojumi ir izcili, spoži, daži pat pārsteidzoši lieliski. Minēsim tikai dažus.

Veco Bessemjonovu G. Kovrovs rāda kā ārēji vēl stipru, bet iekšēji sabrūkošu cilvēku. Un rāda to tā, ka skatītājs jūt: te brūk ne tikai atsevišķs cilvēks, bet viss vecais laiks, visa autora zīmētā sīkpilsoniba, tās dzīves normas un morale.

Kā svaigs ausmas staru piebārstīts rīta vējš pāri Bessemjonova mājas vakara un nakts tumšajām dūmakām nāceļas Nila gara mundrais, spēcīgais, mērķtiecīgais lidojums, ko emocionali dziļā plāksnē izraisa Nila lomas tēlotājs N. Annenkovs.

Klaidoni un dzērāju Teterevu V. Dalmatovs parāda būtībā dziļu, tīras un jūtīgas dvēseles cilvēku, kas ārēji gan it kā pasivi, bet iekšēji kvēli nīst veco un mīl jauno.

Vienu no vārda pilnā nozīmē visspožākajiem skatuves tēliem izrādē sniedz P. Oļenovs putnu tirgotāja Perčichina lomā. Tā ir loma un tēls, kuru aktieris, kā skatītājam liekas, pacēlis jau mākslinieciskas pilnības robežās. Šai spēlē raugoties, aizmirstas, ka atrodies teatrī, — gribētos piecelties no krēsla, pieiet pie Perčichina un labi ilgi parunāties ar to, — tik neatvairāmi pievilcīga, saistoša, dzīva un dabīga ir šī spēle. Koptvērumā visa šī izrāde un arī visi pārējo lomu slavējamie veidojumi, kuru raksturošana prasītu daudz rindu, atstāja tik valdzinošu teatra mākslas iespaidu, kādu ilgi nebiju guvis.

*

Šekspira traģedijas „Otello" inscenējuma mākslinieciski augsto celtni Mossoveta teatrī veidojis šī teatra mākslinieciskais vadītājs J. Zavadskis.

Celtnes pamati balstās uz trijotni: — Otello — Jago — Dezdemona. Trijotnes smaguma punktā visas izrādes gaitā atrodas Otello. To ar suģestējošu īstas mākslas spēku, pieaugoša, kāpināta pārdzīvojuma, te gruzdošā, te dzirkstošā, te uzliesmojošā strāvojumā tēlo N. Mordvinovs. Apbrīnojama ir šī aktiera sajūtu mijiedarbība un pārejas no ļoti maigā un trauslā uz cieto, skarbo un otrādi. Apbrīnojama ir forma, kādā Mordvinovs izsaka Otello tēla iekšējo satvaru. Tas ir labākais Otello, kādu man gadījies skatīt savā mūžā.

Ar tādu pašu apbrīnošanu jārunā arī par Jago lomas tēlotāju B. Oļeņinu. Jago patmīlību, viltību un divkosību aktieris sniedz tādā mākslas lējumā, kur viltus, glaimi, naids un meli jau dažubrīd izskan kā īsta mīlestība un patiesība.

Izrādes trijotnē iekšēji it kā bālāka šķita ārējā krāšņuma pievilcībā te gan satumstošā, te atkal starojošā Dezdemona Z. Šigajevas tēlojumā. Vietām šķita, ka Dezdemonas personifikaciju, tēlu un to priekšstatus savās sajūtu gammās un spēles veidā vairāk parādīja Mordvinova Otello, nekā pati Dezdemonas tēlotāja.

Taču iespaids arī no šīs Dezdemonas un visas izrādes ir neatvairāms. Teatra mīlestība uz Otello izpratni un atveidu ir karsta, neapšaubāma un laimīga.

*

Ļeonova lugas „Ļenoška" izrāde Maskavas Dramas teatrī bija trešā un pēdējā, ko atļāva skatīt pārāk īsais uzturēšanās laiks Maskavā.

Ļeonova lugas — tautas traģedijas skatuviskais risinājums sevišķi nesildīja, bet arī tas izraisīja vairākas vērtīgas pārdomas par literatūru un teatri.

Šo triju izrāžu skaits man bija pietiekams tanī ziņā, ka tas manī pamodināja ilgas un slāpes redzēt visus Maskavas teatrus un to spožos, slavenos sasniegumus. **Jānis Grots**

J. V. STAĻINA RAKSTU OTRAIS SĒJUMS

Iznācis J. V. Staļina Rakstu otrais sējums. Šai sējumā ietilpst darbi, ko biedrs Staļins sarakstījis Stolipina reakcijas un jaunu revolucionarās kustības uzplūdu periodā (1907.—1913.).

Tas bija smagu pārbaudījumu laiks partijai un Krievijas tautas masām. Pēc 1905. gada buržuaziski demokratiskās revolucijas sakāves zemē iestājās reakcija. Tumša nakts nolaidās pār Krieviju. Patvaldība vērsa niknas represijas pret bolševiku partijas pārstāvjiem. Visnežēlīgākie triecieni tika vērsti pret revolucionaro proletariata partiju. Daudz cīnītāju par tautas lietu tad aizgāja bojā cara moku kambaros. Patvaldība slāpēja katru brīvas domas izpausmi.

Oportunisti menševiki uzstājās par proletariata revolucionarās partijas likvidēšanu. Likvidatorisms kļuva par visbistamāko ienaidnieku.

Šais apstākļos Ļenins un Staļins organizēja pareizu revolucionaro spēku atkāpšanos un izvērsa cīņu par revolucionarās proletariata kaujas partijas saglabāšanu un nostiprināšanu, par revolucionarās marksistiskās teorijas tīrību.

Galvenā ideja, kas caurstrāvo visus sējuma darbus, ir cīņa par partiju, kaisla un nelokāma cīņa par bolševisma idejas, programas, taktikas un organizacijas pamatiem pret likvidatoriem, atklātiem un maskētiem, pret visiem reakcijas spēkiem.

Viena no pirmajām cīņām par partiju iedegās Londonā sanākušajā KSDSP kongresā. Savā rakstā «Krievijas socialdemokratiskās strādnieku partijas Londonas kongress (Delegata piezīmes)» biedrs Staļins dod dziļu likvidatorisma izcelšanās analizi un atmasko revolucionaro kustību pazudinošo likvidatorisma ideoloģiju un praksi.

Biedrs Staļins savās «Delegata piezīmēs» parāda, ka tā saucamais «strādnieku kongress», ko likvidatori ieteica nelegālās partijas vietā, praksē nozīmētu atteikšanos no revolucionarā proletariata patstāvīgās līnijas un pilnīgu paklāvību liberalajai buržuazijai, nozīmētu «sīkburžuazijas demokratiskās programas» pieņemšanu (II s. 72. lpp.) tās programas vietā, kas sludina cīņu par proletariata diktaturu un socialismu, ko uz Ļeņina priekšlikumu pieņēma KSDSP otrais kongress.

Londonas kongresā strādnieku bolševiku vārdā J. V. Staļins paziņoja: «Mēs esam partijas patrioti, mēs mīlam savu partiju un mēs nelausim viņu diskreditēt nogurušiem inteliģentiem» (75. lpp.).

Karš ar likvidatoriem turpinās vairākus gadus. Otrā sējuma lappuses rāda šo spraigo cīņu posmu pa posmam visos jautājumos: ideoloģijas, taktikas, partijas organizacijas darbības jautājumos.

Savā darbā «Vēstules no Kaukaza», kas publicētas laikraksta «Socialdemokrats» specialā pielikumā 1910. gada maijā, J. V. Staļins, ņemot par piemēru Aizkaukaza menševīkus, atsedz likvidatorisma īsto būtību, kas pauž atteikšanos no visiem revolucionarā proletariata principiem un strādnieku šķiras paklaušanu liberalās buržuazijas ideoloģijai. «Vēstules no Kaukaza» asi un konsekventi atmasko «programisko likvidatorismu» un «taktisko likvidatorismu» un parāda patvaldības un buržuazijas nostiprināšanās neizbēgamību, ja izvestu menševiku likvidatoru līniju.

Staļina Rakstu otrais sējums rāda, ka vienā laikā ar cīņu pret likvidatorismu notika cīņa ar «ačgārniem likvidatoriem» — otzovistiem, ultimatistiem, dieva taisītājiem, vperjodovciem.

1909. gada augustā Baku komiteja pieņem J. V. Staļina izstrādāto rezoluciju, kas runā par nesaudzīgas cīnas nepieciešamību ar uzrāditajiem virzieniem un atmasko viņu oportunistisko būtību, kas aizsegta «kreisām» frazēm

Biedrs Staļins aizstāv marksistiskās teorijas tīrību, ko tai laikā mēģināja revidēt menševiki un daždažādi oportunisti — dieva taisītāji, machisti, bogdanovieši u. t. t. Cīņu par zinātniskā socialisma tīrību J. V. Staļins uzskata par visas partijas sirdslietu.

Cīņa ar likvidatoriem un citiem oportunistiem bija nesaraujami saistīta ar revolucionarā proletariata partijas celtniecību. J. V. Staļins, visu laiku atrasdamies Krievijā, labi pazina partijas organizaciju stāvokli, žandarmu uzbrukumu smagās sekas, provokatoru darbību, glēvuļu atteikšanos no revolucionaras cīņas. Biedrs Staļins neatlaidīgi norāda ceļus un līdzekļus partijas organizaciju atdzimšanai, partijas saliedēšanai vienotā stiprā revolucionari marksistiskā vadībā.

Rakstā «Partijas krize un mūsu uzdevumi» biedrs Staļins droši kritizē partijas organizaciju stāvokli un izvirza plānu krizes pārvarēšanai. Raksts norāda uz to, ka partijai «...ir plašs idejisks iespaids uz masām, masas viņu pazīst, masas viņu cienī» (146. lpp.). Bet ar idejisko iespaidu vien nepietiek. Nepieciešama šī iespaida organizatoriska nostiprināšana. Bet šis mērķis prasa dziļu sistematisku darbu. Kāds ceļš jāiet partijas darbības saskaņošanai? Raksts dod izsmeļošu atbildi. «Nepieciešami saistīt mūsu organizacijas ar plašām masām — tās vietējs uzdevums.

Nepieciešami saistīt minētās organizacijas savā starpā, ap partijas Centralo komiteju — tas centralais uzdevums» (157. lpp.).

Tālāk biedrs Staļins noskaidro, ka vietējā uzdevuma atrisināšanai, reizē ar sabiedriski politisko aģitaciju, nepieciešama ekonomiska aģitacija, kas dibināta uz asām ikdienas vajadzībām, fabriku, rūpnīcu komiteju radīšana un nostiprināšana, iespējami vairāku partijas funkciju koncentrēšana labāko strādnieku rokās. Bet centralā uzdevuma atrisināšanai nepieciešama kopīga krievu avīze, kas vietējās organizacijas saista ar partijas Centralo komiteju un apvieno tās vienā veselā.

Pie šī jautājuma biedrs Staļins vēlreiz ātgriežas pazīstamajā vēstulē no Soļvičegodskas nometinājuma 1910. gada 31. decembrī (207.—212. lpp.).

Partijas organizaciju atjaunošanu, sakaru nodibināšanu ar masām, viņu interešu aizstāvēšanu un gatavošanos nākošajām kaujām — visu to sasniegt bija iespējams tikai atrodoties pašā Krievijā. Smagi bija apstākļi partijas darbam Krievijā, liels bija risks bolševikiem, ko medija cara žandarmerija. Bet bolševiki Ļeņina un Staļina vadībā vīriešķīgi turpināja savu partijas celtniecības darbu un augstu turēja partijas karogu.

Savā vēstulē no Soļvičegodskas nometinājuma biedrs Staļins rakstīja: «Pēc manām domām mūsu kārtējais uzdevums, kas necieš novilcināšanu, ir centralas (krievu) grupas organizēšana, kas apvieno nelegalo, puslegalo un legalo darbu sākumā galvenajos centros (Peterburga, Maskava, Urali, Dienvidi). Saucīet viņu, kā gribiet — par «Cekas krievu daļu» vai «Paliggrupu pie Cekas» — tas vienalga. Bet tāda grupa vajadzīga kā gaiss, kā maize» (211. lpp.).

Staļina plānu pieņēma Ļenins.

Pragas konference, kas izdzina no partijas menševikus un noformēja bolševiku partijas patstāvīgu eksistenci, radīja CK Krievu Biroju ar biedru Staļinu priekšgalā. Tas vadīja visu partijas darbu valstī.

Ļeņina un Staļina uzskatu un praktiskās darbības vienība, viņu sadraudzība idejiskā un organizatoriskā cīņā pret bolševisma ienaidniekiem atspoguļota J. V. Staļina Rakstu otrā sējuma lappusēs.

Cīņa par partiju, pēc Ļeņina un Staļina uzskatiem, ir pirmkārtējs noteikums, lai izvestu zemi no strupceļa, kur to bija novedusi patvaldība, lai izglābtu tautas masas no carisma despotisma jūga, kapitalistiskās ekspluatacijas, nabadzības un tumsības.

Šī partijas vēsturiskā loma valsts likteni ar dziļu spēku atsegta Staļina ievērojamajā darbā «Par partiju».

«Vajaga glābt valsti no nabadzības un no demoralizacijas! Bet vai var to visu izdarīt, neapgāžot no apakšas līdz augšai visu carisma celtni? Un kā gan citādi nogāzt cara valdību ar visām dzimtbūšanas paliekām, ja ne plašas tautas revolucionaras kustības ceļā, par kuras vadoni vēsture aicinājusi socialistisko proletariatu» (215. lpp.).

Uzdevums glābt Krieviju no nabadzības un demoralizacijas Staļina aicinājumā nesaraujami saistās ar partijas darba izvēršanu.

«Bet lai nākošie notikumi noritētu vienoti un kārtībā, lai proletariats varētu godam izpildīt nākošo notikumu augsta apvienotāja un vadītāja lomu, — pie visa tā bez tautas revolucionaro slāņu revolucionarās apziņas un proletariata šķiras pašapziņas vēl nepieciešama spēciga un lokana proletariska partija...

Noformēt proletariata partiju, Krievijas Socialdemokratisko Strādnieku Partiju — lūk, kas sevišķi nepieciešams, lai proletariats varētu cienīgi sagaidīt nākošos revolucionaros notikumus» (215. lpp.).

Tā biedrs Staļins saistīja partijas likteni ar zemes likteni.

Darbi, kas ietilpst otrajā sējumā, rāda, cik neatlaidīgi un konsekventi J. V. Staļins reakcijas gados realizēja partijas nostiprināšanas uzdevumus. Centralo vietu tur ienem darbība «Pravdā», ceturtās Valsts Domes vēlēšanu kampaņas vadība, Domes bolševiku frakcijas vadība un partijas darba izvēršana sakarā ar revolucionarās kustības uzplūdu sākšanos Krievijā.

1912. gada 22. aprīlī iznāca «Pravdas» pirmais numurs. Laikrakstu radīja uz J. V. Staļina iniciativu, saskaņā ar Ļeņina norādījumiem. Periodā, kad sākās revolucijas uzplūdi, krievu revolucionarā kustība no Ļeņina un Staļina rakstiem «Pravdā» iepazinās ar vadošo līniju, cīņas pamata lozungiem, norādījumiem par galveno mērķi un tā sasniegšanu.

Otrā sējuma darbi, kas raksturo biedra Staļina Peterburgas darbības periodu (1912.—1913. g.), rāda, ka viņš kā CK Krievu Biroja vadītājs virza visu partijas darbu, realizēdams Ļeņina līniju.

Klasisks dokuments šai jautājumā ir biedra Staļina sarakstītais «Peterburgas strādnieku norādījums savam strādnieku deputatam» (250.—253. lpp.).

Ļenins un Staļins deva jaunu, līdz tam nezināmu strādnieku šķiras parlamenta taktikas paraugu. «Norādījums» ceturtās Valsts Domes deputatiem liecina, ka proletariata pārstāvjiem, daudz smagākos apstākļos nekā

Ilustrējis J. Kivo

Vācu karaspēks kapitulēja. Pa ielām un ceļiem, sarkanarmiešu apsargātas, vēl gāja sagūstīto kolonas — iztālēm likās, it kā tur locīdamies rāpotu milzīgi zalgani tārpi. Šajās dienās Pēteris Bite pēc turpat četru gadu prombūtnes atgriezās tikko atbrīvotajā dzimtajā pilsētā.

No mājas, kurā viņš dzīvoja pirms kara, bija palikušas tikai kāpnes un viens sienas stūris. Arī tuvāko kaimiņu namu vietās kā kapu piemineklī pacēlās tikai melni nokvēpuši dūmeņi. Pilsēta bija pavisam klusa. Ielās dobji skanēja reto gājēju soļi, atdzīvinādami atmiņu tēlus. Bet tie, sadūrušies ar īstenību, tūlīt izgaisa, kā izgaist cilvēka elpa saltā ziemas gaisā. Lūk, šeit, šajās ielās, kādreiz... Nē, par to nevajag domāt. Viņš atgriezies nevis lai gremdētos pagātnē, bet strādātu, celtu jaunu dzīvi. Fabrikas direktors, — bijušais karavīrs, ar vācu lodes cauršautu kāju, lūk, kas viņš ir. Tās pašas fabrikas, kurā agrāk, pirms kara, strādāja kā virpotājs. Bija vajadzīgi cilvēki, kas tūlīt ķertos pie darba. Labi, viņš būs viens no šiem cilvēkiem.

Bite pagaidām apmetās turpat fabrikas kantorī. Gulēja uz rakstāmgalda, pirms tam novācot no tā lampu, tintnīcu, pelnu trauku, bet rītos atkal visu to rūpīgi novietoja agrākajās vietās. Nomazgājies sētā pie ūdenskrāna, Bite devās uz būdiņu pie fabrikas sarga Putniņa. Tur abi ieturēja azaidu: dzēra karstu tēju, piekozdami rupjmaizi. Putniņš — sakumpis un izdedžējis vecis — dzēra sīkiem malkiem, mirkšķinādams slimās piesarkušās acis un drebinādams retos bārdeļi, čikstošā balsi katru dienu uzsāka vienu un to pašu runu:

— Tev nu tagad vajadzētu vēl kādu sargu atrast, es viens pats te netikšu galā.

— Jā, jā, — apsolīja Bite, — pacieties, gan jau viss nokārtosies.

— Tu tikai nepiemirsti. Tā jau visi paraduši — sola un sola. Bet es pie tās sasodītās fabrikas kā suns ķēdē. Un pamest to arī nevaru — tā man kā paša māja...

Astonos sākās darbs. Sanāca strādnieki. Pagaidām to vēl nebija daudz, tikai tie, kas ieradās te pirmajās dienās pēc atbrīvošanas, kas visu dzīvi bija pavadījuši te un nevarēja šķirties no fabrikas tāpat kā jūrnieks no iemīļota kuģa.

Vecais virpotājs Brencis Reimanis — tukls, plecīgs, gludi noskūtu seju un *mazām viltīgām acīm ienāca fabrikas* pagalmā kā savā dzīvoklī, labsirdīgi pazoboja Putniņu, tad vērīgi ieskatījās Pēterī Bitē: kas tas par cilvēku, karavīra tērpā bez uzplečiem?

— Ho!... Tas jau Bite! Skaties, atskrējis tomēr puisis atpakaļ. Un dzīvs, dzīvs!...

— Jā, dzīvs, — atteica Pēteris. Reimaņa vārdos viņam kaut kas nepatika, bet viņš tomēr smaidīja, jo pēc gadiem, atkal satiekoties, tā piederējās.

— Viņš jau tagad direktors, — Reimanim aiz muguras atskanēja Putniņa balss.

— Direktors? — brīnījās Reimanis. /tgriezās, paklapēja ar roku sev pa sāniem. — Skaties!... Komandēsi mūs, vecos vīrus: izdariet to, izdariet šito!

Reimanis labsirdīgi smaidīja. Viņš stāvēja blakus Pēterim Bitem, plātījās rokām, dobji un ilgi smējās, sita pa sāniem un godināja Pēteri par direktoru. Bet Bitem tas viss likās neīsts, visa viņa izturēšanās bija kā apslēpta zobgaliba: skaties, skaties, kādā augstā amatā uzkūlies! Bet kādreiz taču bija ...ans māceklis! Nu, puisīt, nekas tev neiznāks! — lūk, kas Bitem šķita, slēpās visā Reimaņa ričībā. Un nākamie Reimaņa vārdi Pēterim iedūra kā dzelonis:

— Pirms kara tu jau man par znotu taisījies. Tagad laikam pat atminēt vairs negribēsi. Vai tā, ko?

Bite nosarka.

— Nerunāsim par to, — viņš nedaudz samulsis atbildēja, kaut gan gribēja atcirst ko strupu.

Tā jau no pirmā brīža Bites un Reimaņa starpā nodibinājās ne visai draudzīgas un skaidras attiecības. Reimanis nieteicās darbā. Pieteicās arī Jānis Kreiliņš — maza auguma vīrietis. Sīkiem sīkiem solīšiem, it kā kaut kur steigtos, izstiepis uz priekšu kaklu, sašķobījis galvu, viņš acīm tvēra katru sīkumu, kas pagadījās pa ceļam. Vārdus viņš izmeta īsi, aprauti, nočivināja ā zvirbulis un atkal skrēja tālāk. Darbs viņam, no malas skatoties, — to Bite atcerējās vēl no agrākajiem laikiem — likās nieka lieta: Kreiliņš darīja visu ātrām vieglām kustībām, it kā spēlēdamies. No vecajiem strādniekiem vēl atnāca mierīgais, kā stabs nekustīgais Pudele. Tas arvien runāja gari jo gari, sīki izskaidrodams katru savu domu. Vispār tādi, kurus Bite pazina, salasījās ap trīsdesmit, citi viņam bija sveši.

Bet darbs pagaidām bija tāds: vajadzēja vispirms attīrīt pagalmu no kiegeļiem, apdegušiem balķiem, skārda un dzelzs gabaliem. Mechaniskā nodaļa — tā atradās tieši iepretim vārtiem — bija sagrauta: četras sienas, tukši logi, jumta vietā — zila prieciga vasaras debess. Pa kreisi no vārtiem, aiz kantora, atradās noliktava, tālāk gara un zema atslēdznieku darbnīcas ēka, un, gandrīz pašā stūrī, piespiesta pie sētas, veciem dzelžiem apkrauta — kalve. Strādnieki — virpotāji, kalēji, atslēdznieki — rakņājās gruvešos, nesa kiegeļus, sarūsējušus dzelžus un izgāza to visu pie sētas, aiz sarga būdiņas. Tur krājās iesarkanas kiegeļu grēdas, brūni sarūsējuša metala pauguri. Daži no strādniekiem rīkojās noliktavā un atslēdznieku darbnīcā, kur sakārtoja vēl palikušos derīgos metalus.

Kas viss no tā iznāks, Bite sākumā nesaprata, — viņš lāvās pašplūsmei, zinādams tikai, ka jāatrod ceļš, kā visātrāk atjaunot fabriku. Te viņu redzēja klibojam pāri fabrikas pagalmam, te *steidzot uz partijas komiteju* vai izpildkomiteju. Viņam pieprasīja, lai iesniedz fabrikas štatu sarakstu — divas naktis Bite nosēdēja pārdomās: viņam bija vajadzīgs inženieris, nodaļu priekšnieki arī, noliktavas pārzinis — arī... Sacerējis garu jo garu štatu sarakstu, viņš atkal svītroja, un beidzot, pārrakstījis to vēlreiz, aiznesa uz

izpildkomiteju. Saraucis pieri, viņš skaitīja uz pirkstiem, kas jādara, un pēc tam cītīgi atzīmēja blokā. Strādnieki taujāja, kad maksāšot algu, kā ar pārtikas kartītēm. Un Bite atkal steidzās uz izpildkomiteju, drūms, norūpējies, nervozā satraukumā dzirkstošām acīm. Tik daudz jautājumu, kas jāatrisina nekavējoties. Viņš viens pats peldēja šo jautājumu straumē. Tiesa, viņam bija arī grāmatvedis — laipns cilvēks, iztapīgs kā sulainis viesnīcā. Viņš katru dienu sacerēja visdažādākos papīrīšus un nāca pie viņa — Bites. Aiz sienas stundām ilgi klabināja mašīnrakstītāja. Ko viņa tik daudz raksta? Nē, no šiem sasodītajiem papīriem vajadzēja tikt vaļā!

Pasēdējis drusku kantorī, viņš atkal traucās ārā. Nostājies pagalmā, vēroja darbu. Noputējuši, sviedraini strādnieki krāva nestuvēs kiegeļus, nesa plecos uzveltus apdegušus balķus. Dzirdēja sarunas. Bet ēkas stāvēja kā iemīgušas un mechaniskā nodaļa kā vraks, kuru neviens vairs necer glābt.

Frontē — tur viss bija skaidrs. Ierocis rokā — ej un cīnies. Blakus biedri. Tie grūtā brīdī palīdzēja. Bet šeit? Kad viņš ieradās fabrikā, viņu sagaidīja neuzticīgi skati. Tas pats vecais Reimanis, pēc tam arī citi. Laikam domāja — ko tāds puika spēj. Aizvainots viņš ierāvās sevī. Arī neuzticējās. Varbūt viņš kļūdījās? Grūti bija izdomāt šo domu līdz galam. Tā sapinās ar citām — tikpat sarežģītām.

*

Ja vēlāk Bitem kāds jautātu, kā tas sākās, viņš varbūt apgalvotu, ka viss notika gluži nejauši. Atgriezdamies kādā pievakarē no partijas komitejas, viņš ieraudzīja ielas stūrī pie vācu blindažām virieti ar lauzni rokās un divas sievietes ar lāpstām. Viņi nojauca blindažas malkai. Bite apstājās, ilgi skatījās viņos. «Šie balķi var taču noderēt arī viņam, fabrikas remonta darbiem», — galvā pavīdēja doma.

Doma sāka briest un auga, lielāka. Varbūt tiešām tas būs pirmais realais solis fabrikas atjaunošanai, — balķus var sazāģēt dēļos, būs materials durvīm, logu ietvariem, lielākos var izlietot kā sijas sagrautās ēkas jumtam. Un strādnieki redzēs, ka patiešām top kaut kas jauns... Jā, jā, un sāksies īstais darbs.

Bet svarīgākais tomēr notika nākamajā dienā, kad Bite, dabūjis no izpildkomitejas atļauju izlietot blindažu kokus remontam, atsteidzās fabrikā un tūlīt sasauca strādnieku sapulci. Viri, *sasēdušies pagalmā*, kur nu kurais atrada ērtāku vietu, noklausījās direktora runu lieliški, it kā viss tas būtu pats par sevi saprotams.

— Pareizi, — noteica viens no strādniekiem — drukns, pīpīti zobos. Viņš pateica to tik mierīgi, ka šķita — pats to jau sen ir apdomājis un izlēmis.

— Bet kā ar darbaspēku? — pacēlis roku, apjautājās drūms maza auguma vīrs un pameta skatu apkārt. — Mēs te esam kādi piecdesmit, tas jau nieks, ja grib nopietni sākt.

Bite sēdēja uz kiegeļu kaudzes saulē, bet viņam šķita, ka ne saule — cilvēku valodas silda viņu. Runāja ilgi — kā organizēt darbu, kur sameklēt darba rīkus — zāģus, cirvjus, lāpstas.

— Nu, un rītu pat sāksim! — priecīgs, pat laimīgs teica Bite.

Šī nakts laikam bija viena no garākajām viņa dzīvē. Istaba bija pilna tumsas. Bite nogūlās uz galda, pievēra acis. Guļas vieta nav no mīkstajām. Jāsameklē dzīvoklis. Daudz vēl kas jānokārto... Reimanis... Spītīgs vīrs.

Miegs nenāca. Prātodams par rītdienas darbiem, Bite atcerējās, kā kopā ar citiem sava vada kareivjiem cēla zemnīcu — vienu no daudzajām kara gados uzceltajām zemnīcām, tur, pie Staraja Rusas. Virs galvas bija tāda pati tumsa. Ceļos nometušies, viņi grauza zemi laužņiem, lielām un mazām lāpstiņām. Zeme bija ledaini auksta, stinga ceļi, rokas, seju svilināja ass ziemelis. Šur tur sprāga pa minai, vaidēdami pāri galvai aiztraucās lielgabala šāviņi.

Bite piecēlās un izgāja pagalmā. Pastaigājās. Iegāja sarga būdā pie Putniņa. Stundu nopļāpāja un, atgriezies kantorī, bija vēl vairāk satraukts.

No rīta Bite un pieci strādnieki devās jaukt pirmo blindažu. Šodien pietiktu ar vienu, — viņš domāja pie sevis un juta, ka tikai tad varēs nomierināties, kad redzēs pirmos kokus gulam fabrikas pagalmā. Viņš pats raka zemi, pats izlauza pirmo balķi un nesa to uz fabriku, kliboja un svīda. Strādnieki skatījās un labsirdīgi smīnēja, viņš atbildēja viņiem ar vaļsirdīgu smaidu. Viņš domāja par to, cik brīnišķīgi, kad var kaut drusku ieskatīties nākotnē un redzēt acu priekšā, nu, kaut vai to pašu izpostītās ēkas jauno jumtu, ko viņš gribēja uzcelt no šiem kokiem.

Nometis fabrikas pagalmā pirmo balķi, smagi elsodams, Bite atcerējās, ko pagājušo nakti izstāstīja vecais sargs Putniņš, klepodams un klusiņām smiedamies:

— Vadzi, direktor, man tev kas sakāms. Tu mani uzklausi. Es te fabrikā katru skrūvīti zinu. Jā, jā. Tikai tu nepiemirsti — gādā man ātrāk palīgu. Man tā fabrika kā mazs bērns, es trīsu, ka tikai ar viņu kas slikts nenotiek. Ko tu domā, mēs tā visu gan neatdevām vācietim — sak, nemiet, ko jūs gribiet. He,he! Pavaicā Reimanim, *pavaicā Kreiliņam. Nu labi, es stāstīšu* visu līdz galam, — nokrekšķinājās Putniņš, ievilcis dziļu dūmu, tā ka pīpītes uguntiņa uzliesmoja, apgaismojot viņa krunkaino seju. — Savā starpā viņi nolēma — tā, sak', ko mēs tagad lielīsimies, kad vēl nekā nav, tās mašinas vēl jāremontē, jātīra. Kad būs gatavas, kad virpas atkal spīdēs kā jaunas — tad parādīsim. Sešus darba galdus noslēpām no vāciešiem. Jā, jā, tur viņi ir, pie kalves, apbērti ar veciem dzelžiem. Un šie klusītiņām strādā — labo *un tīra... tie, he.* Tikai es to zinu, jā, direktor, tikai es viens... Tu neliecies ne zinis, atļauj vecajiem vīriem to prieku, ja viņi tā nodomājuši.

Tagad Bite atkal atcerējās nakts sarunu — patiesībā to it nemaz nevajadzēja atcerēties, tā jau visu laiku skanēja ausīs. Pāri pagalmam uz kalves pusi gāja Reimanis, Kreiliņš un Pudele — nesteigdamies, klusu sarunādamies. Bitem bija tāda sajūta, it kā viņš būtu pēkšņi ieskatījies veco darba rūķu dvēseļu dziļumos un atradis tur kaut ko tik dārgu, tik skaidru un skaistu, ko agrāk nebija varējis iedomāties.

Ieraudzījuši Biti, vecie strādnieki to notālēm sveicināja. Direktors atbildēja, sveicienam *nonemdams* cepuri. Tad arī vecie vīri pacēla savas cepures. Bites sirds iedrebējās. Te sākās viņa jaunā diena, šinī nelielajā, vēl gruvešiem pilnajā fabrikas pagalmā. Tagad viņš ticēja — darbs ies uz priekšu. Un vientulība bijusi tikai šķietama, tas bija pagātnes rēgs.

Vārtos jau parādījās strādnieki ar jauniem balķiem. Darbs sākās.

Rietumeiropas parlamentos bija jāaizstāv un jāpropagandē proletariata kustības galējais mērķis — patvaldības, kapitalisma likvidācija un sociālisma iekarošana. Tautas masu ikdienas vajadzību aizsargāšanu vajadzēja savienot un tā arī tika savienota ar patvaldības iekārtas, kapitālistiskās ekspluatācijas atmaskošanu un bolševiku partijas programas propagandu. «Norādījums» prasa no deputatiem parlamenta tribīnes izmantošanu ne *kompromisiem* ar valdošajām šķirām, kā tas notika Rietumos, bet noteiktai un konsekventai cīņai par proletariata un darba ļaužu masu dzīvības interesēm.

Daudz gadus vēlāk biedrs Staļins, raksturodams partijas taktiku reakcijas periodā, teica:

«Tas bija mūsu partijas pagrieziena periods no atklātas revolucionaras cīņas ar carismu uz cīņu pa aplinkus ceļiem, izmantojot visās un visādas legalas iespējas — no apdrošināšanas kasēm līdz Domes tribinei.» (Ziņojums VK(b)P XV kongresā. Stenogramas 366. lpp.).

Otrajā sējumā ietilpst virkne darbu, kuri ir klasisks piemērs iegalo iespēju izmantošanai darbam starp masām niknas reakcijas apstākļos, cīņai par strādnieku un visu darba ļaužu ikdienas interesēm.

J. V. Staļina darbi: «Vajaga boikotēt apspriedes», «Vēl par apspriedēm ar garantijām», «Ko liecina mūsu pēdējā laika streiki», «Pagrieziens naftas rūpnieku taktikā», «Ekonomiskais terors un strādnieku kustība», «Par gaidāmo vispārējo streiku», «Par decembra streiku» un citi atsedz Staļina vadīto Baku bolševiku straujo darbību.

J. V. Staļina vadībā 1904. gada decembrī Baku notika vispārējs streiks. Tas beidzās ar strādnieku uzvaru un ar Krievijā pirmā kolektīva līguma noslēgšanu starp strādniekiem un naftas rūpniekiem.

Liela kampaņa izvērtās 1907. gada beigās ap tā saucamo apspriedi ar naftas rūpniekiem. Pēc buržuazisko apspriedes iniciatoru domām delegatu vēlēšanām bija jānotiek bez strādnieku prasību apspriešanas un bez delegātu atskaitēm vēlētājiem. Bolševiki ar J. V. Staļina vārdiem izvirzīja lozungus: «Apspriedi ar garantijām jeb nekādas apspriedes.» Šīs garantijas bija: brīvas pilnvaroto Padomes vēlēšanas, arodbiedribu pakalpojumu brīva izmantošana un apspriedes atklāšanas brīža izvēle

Bolševiku pareizā līnija deva ievērojamus rezultatus. Smagos reakcijas apstākļos Baku 1908. gada maijā sanāca un divas nedēļas apspriedās Baku proletariešu pilnvaroto Padome. Tā uzstādīja naftas rūpniekiem prasības, ko izstrādāja bolševiki. Pa visu zemi no sanāksmes tribīnes atskanēja krievu proletariata pārstāvju balsis. Tā bija liela bolševiku uzvara.

*

Otrajā sējumā iespiests J. V. Staļina pazīstamais darbs «Marksisms un nacionalais jautājums». Tā parādīšanās atbilda degošai vajadzībai cīņā par Krievijas tautu nacionalo un sociālo atbrīvošanu. Nacionalais jautājums reakcijas periodā ieguva izcilus nozīmi. Patvaldība pēc 1905. gada revolucijas sakāves sacēla šovinistisku nacionalisma vilni. Nacionālā kultura bija padota visādām vajāšanām. Pastiprināti sēja nesaticību starp Krievijas tautām, organizēja graužņus.

Nacionālā apspiestība kā atbildi radīja buržuaziskā nacionalisma vilni. Šai saasinātai carisma politikai un buržuazisko nacionalistu politikai vajadzēja stādīt preti patiesu, visu Krievijas tautu interesēm atbilstošu līniju nacionalajā jautājumā.

Patvaldības jūga un imperialisma gāšanā nacionalajam jautājumam Krievijā bija milzīga nozīme. No pareizas līnijas šai jautājumā atkarājās, vai dažādās Krievijas tautas ies kopā krievu proletariata vadībā pretim revolucijai un kļūs par tā rezervi izšķirošajās kaujās par varas nodibināšanu jeb tās paliks par valdošo šķiru rezervi.

Tagad, kad sen jau radīta un nostiprināta daudznaciju padomju valsts, ar sevišķu spēku izceļas J. V. Staļina darba «Marksisms un nacionalais jautājums» teoretiskā nozīme. Ļenina un Staļina darbi bija par pamatu nacionalā jautājuma atrisināšanā PSRS.

Ar zinātniskā socialisma radītājiem raksturīgo teoretisko dziļumu biedrs Staļins izskaidro nacionalā jautājuma pašus pamatus, dod nacijas definējumu, nacijas veidošanās procesa vēsturi un neatstāj akmeni uz akmens no oportunistiskās pozicijas nacionalajā jautājumā un formulē revolucionarā proletariata programu.

Tai laikā, kad radās J. V. Staļina darbs, galvenais ienaidnieks strādnieku kustībā bija Austrijas socialdemokratijas oportunisms aiz robežām, Bunds, gruzīnu menševiki, armeņu dašnaki un citi sīkburžuazijas grupējumi Krievijā. Pret tiem arī vērsās Staļina kritikas uguns. Oportunistu nacionalās programas galvenais punkts bija kulturali nacionala autonomija, ko bija izdomājuši Austrijas socialdemokrati.

Kulturali nacionalās autonomijas programa īstenībā bija buržuazijas nacionalisma izpaudums. Jo vairāk bīstama tā bija tādēļ, ka tā sedzās ar pseidomarksistisku frazeoloģiju un pretendēja uz strādnieku šķiras pozīciju nacionalajā jautājumā. Patiesībā šī programa, ko aizstāvēja Bauers, Springers, bundieši un citi viņu sekotāji Krievijā, nodeva vispārnacionalās kustības vadību buržuazijas rokās.

Kulturali nacionalās autonomijas programa bija vēl kaitīgāka tādēļ, ka to realizēt domāja reformu ceļā. «Austrieši domā realizēt «naciju brīvību» sīku reformu ceļā, lēnā gaitā. Ieteicot kulturali nacionalo autonomiju kā praktisku līdzekli, viņi nepavisam necer uz radikalām pārmaiņām, uz demokratisko atbrīvošanās kustību...» — raksta J. V. Staļins (317. lpp.).

Nacionalā jautājuma atrisināšanu «Kulturali nacionalās autonomijas» piekritēji Austrijā un Krievijā iedomājās ne tikai bez kapitalistiskās iekārtas pamatu sagraušanas, bet arī ārpus revolucijas uzvaras. Te jūtams Otrās internacionales reformisma iespaids, tās pazīstamais viedoklis par «kapitalisma ieaugšanu socialismā». Nacionali demokratiskā kustība bija pielīdzināta buržuaziski liberalām reformām, tad pat, kad pēc bolševiku plāna tai bija jāspēlē liela loma kopēji demokratiskajā revolucijā pret patvaldību, un iekarojot strādnieku šķiras varu.

«Krievu marksisti,» — norādīja J. V. Staļins, — «naciju brīvības jautājumu saista ar varbūtēju radikalu pārgrozību, ar demokratisko atbrīvošanās kustību, jo nav pamata cerēt uz reformām» (317. lpp.). Ne reformu ceļš, bet revolucijas ceļš var atnest brīvību apspiestajām nacijām un atrisināt nacionalo jautājumu — tāda bija bolševiku līnija. Tā bija jautājuma jaunā nostādne, pret ko cīnījās Otrās internacionales partijas. Tā iezīmēja marksisma mācības tālāko attīstību jaunos imperialisma un proletariskās revolucijas laikmeta apstākļos.

No grāmatas «Marksisms un nacionalais jautājums» lappusēm visā pasaulē atskanēja bolševiku lozungs par naciju pašnoteikšanos kā vienīgi pareizais lozungs nacionalā jautājuma atrisināšanai.

Bolševiku nacionalā programa, realizēta praksē, spēlēja milzu lomu Lielās Oktobra revolucijas uzvarā un socialistiskās valsts nostiprināšanā.

Vladimirs Iļjičs Ļenins vairākkārt norādīja, kāda izcilus nozīme Staļina darbiem nacionalajā jautājumā. Jau tai laikā, kad radās grāmata «Marksisms un nacionalais jautājums», Ļenins vēstulē Gorkijam piezīmēja:

«Attiecībā uz nacionalismu esmu ar Jums pilnīgi vienuprāt, ka ar to jānodarbojas nopietnāk. Pie mums viens brīnišķīgs gruzins piesēdies un raksta «Prosveščenije» lielu rakstu, savācis visus austriešu u. c. materialus. Uz to mēs tagad piespiedīsim.» («Ļenina vēstule Gorkijam». Partijas izdevniecība. 1936. g. 89. lpp.).

Pēc Staļina darba publicēšanas Ļenins rakstīja: «Marksisma teoretiskajā literaturā... *s.-d.* nacionalās programas pamati pēdējā laikā jau apgaismoti (pirmajā vietā te izvirzās Staļina raksts)» (XVII s. 116. lpp.).

Uzstādamies ar virkni referatu par nacionalo jautājumu pirmā imperialistiskā pasaules kara priekšvakarā Parizē, Bernē, Ženevā un Cīrichē, Ļenins tāpat norāda uz «Marksismu un nacionalo jautājumu», nostādīdams to pretstatā Otrās internacionales darbinieku sacerējumiem.

Biedra Staļina grāmata, kurā pilnīgi un sistematiski izstrādāta marksisma-ļeninisma teorija nacionalajā jautājumā, spēlēja milzīgu lomu Krievijas tautu saliedēšanā ap krievu proletariatu. Ļenina-Staļina nacionalā jautājuma teorija tika pārbaudīta dienās, kad gatavoja uzbrukumu patvaldībai, kaujā par proletarisko revoluciju, nacionalā jautājuma atrisinājumā padomju periodā. PSRS tautu nesatricināmās *draudzības nostiprinājumā.*

J. V. Staļina ģeniālais darbs spēlēja un spēlē izcilus lomu VK(b)P nacionalajā politikā.

Nacionalajam jautājumam ir pirmšķirīga nozīme šīsdienas sabiedrības dzīvē. Aiz Padomju Savienības robežām plaši izplatītas «teorijas» par vienas nacijas pārākumu pār otru. Tikko kā pievelkts vācu fašisms, kas sludināja vācu nacijas kundzību pār visu pasauli. Bet no imperialistiskās reakcijas jau atskan balsis par «izredzēto rašu» aicinājumu diktēt savu gribu citām tautām, par viņu «tiesībām» uz ekspansiju u. t. t. Pasaulē vēl daudz apspiestu naciju. Simtiem miljoniem ļaužu vaid svešzemju imperialistu jūgā. Šo tautu cīņā par savu atbrīvošanu milzīga nozīme ir J. V. Staļina darbam «Marksisms un nacionalais jautājums», kā arī citiem viņa darbiem nacionali kolonialajā jautājumā.

Staļina Rakstu otrā sējuma darbi atsedz cīņu par Krievijas tautu interesēm vienā no tās vissmagākajiem attīstības periodiem, Ļenina lielā cīņu biedra pašaizliedzīgo darbību, sagatavojot strādnieku šķiras un darba ļaužu spēkus izšķirošai kaujai pret patvaldību un krievu imperialismu.

Otrā sējuma darbi runā par to, cik dziļām vēsturiskām saknēm saistīta Ļenina-Staļina partija ar Padomju zemes tautām, kā tā ar savu varonīgo cīņu gatavoja mūsu revolucijas lielās uzvaras.

Otrā sējuma darbi, kuros biedrs Staļins izstrādājis bolševisma idejiskos, taktiskos un organizatoriskos pamatus, ieies kā sastāvdaļa VK(b)P ideju dārgumu krātuvē.

Biedra Staļina darbi apbruņo partejiskos un bezpartejiskos bolševikus dziļām bolševisma vēstures un teorijas zināšanām, mobilizē mūsu tautu uz cīņu par socialisma jaunām uzvarām.

B. Ponomarevs

TAUTAS MĀKSLAS SKATE

Turpinājums no 1. lapas puses

tā saturam. Laba tiesa grēku skatē bija vērojama arī pret valodas tīrību, dikciju, kustībām, žestiem u. t. t. No Republikaniskā tautas mākslas nama un citām iestādēm prasāms, lai tās turpmāk spējīgākajiem kolektiviem sniegtu maksimālo palīdzību režisoru un materiālā atbalsta ziņā, jo kā režisoru, tā dekoraciju, kostīmu un rekvizīšu problēma šiem kolektiviem ir ļoti grūta. Daudz vairāk nopietnības turpmāk gaidāms no skates apriņķu un apgabalu komisijām, kas republikaniskajā skatē pielaidušas dažus sevišķi vājus kolektīvus un individuālos izpildītājus.

Rūpīgi izstrādātu spēli sniedza skates uzvarētāji — Smiltenes pilsētas kulturas nama dramatiskās kopas dalībnieki (E. Janava, A. Janavs, E. Blīgzna, J. Roze, V. Šmits, E. Toms), kas režisora E. Blīgznas vadībā izrādīja Valda Grēviņa viencēlienu «Interesants gadījums». Visā izrādē noteikta mērķtiecība, atsevišķi tēli spilgti, ar mākslinieciskiem gaumi veidoti.

Otru pirmo godalgu ieguva rež. Fr. Līča vadītais Viļa Lāča lugas «Vedekla» divu aktu iestudējums, ko sniedza Jelgavas kulturas nama dramatiskās kopas dalībnieki. Par pozitīvāko še atzīstams dzīvais un skaidrī izjūtamais tautas revolucionarās cīņas patoss, kas īpaši manāms partizanu nometnē. Labi cinītāju tēli A. Apšeniekam (Sirmais), A. Buizgulei (Zenta), L. Skarbulim (Austrums). Atzīstams arī A. Zustrups vācu kapteiņa lomā.

Četras reizes, tāpat kā Grēviņa «Interesantu gadījumu», skatē izrādīja Brodeles viencēlienu «Dēla pārnākšana». Par tā iestudējumu atzinības rakstus ieguva Rīgas poligrafisti (rež. R. Zaķis) un Alūksnes kulturas nams (rež. E. Čema).

Interesants, etnogrāfiski bagāts ar goda rakstu apbalvotais Bārtas kolektīva veiktais senlatviešu kāzu inscenējums.

Vēl goda rakstus ieguva Ventspils Arodbiedrību Centrālā kluba kopa ar Čechova «Lāci» (rež. Zeltmatis), Kuldīgas kulturas nama kolektīvs ar Heijermana «Cerība uz svētību» fragmentu (rež. K. Baumane) un Liepājas Arodbiedrību centrālā kluba dramatiskais pulciņš ar Andreja Upīša «Darba dienestu» (rež. E. Sirmais) un Rīgas «Merino» fabrikas kolektīvs.

No pārējiem kolektīviem labākos sniegumus rādīja ilūkstieši ar Potjomkina «Ar siltu vēju» un madonieši ar Linduļa «Dižūdru Mālesi» IV cēlienu (rež. V. Segliņš). Skaista, atjautīgi veidota Raiņa, Grota un Luksa dzeju montāža V. un A. Strekaviņu vadītā Rendas pagasta runas kora glītā izpildījumā.

Starp individuālajiem izpildītājiem ar labi sagatavotām deklamacijām izcēlās un goda rakstus saņēma lubejiete Skaidrīte Jēkabsone, vefietis Ojārs Brīviņš, Zenta Zvaigzne (fabr. «Tērauds»), daugavpiliete Galina Grigorjeviča, lizumietis Pēteris Pūcītis un talsinieks Imants Briķis.

Skate deva neapšaubāmu konstatējumu par dramatiskās mākslas pašdarbības kolektīvu sasniegumiem un arī par trūkumiem, kas nesaudzīgi novēršami turpmākajā darbā. **V. Vitolds**

TAUTAS MĀKSLAS IZSTĀDE

3. augustā Valsts Vēsturiskajā Doma muzejā atklāta tautas mākslinieciskās pašdarbības tēlotājas un lietišķās mākslas republikaniskā skate. Tā pārsteidz ar savu krāsainību, materiālu daudzumu un daudzpusību. Skatītāju iepriecina bagātā tautas fantazija visdažādākajos mākslas žanros un nozarēs, kas uzskatāmi apliecina mūsu tautas augsto kulturas līmeni, kulturas, kurai gadsimteņiem sena vēsture, bet kurai tikai tagad, socialistiskās iekārtas apstākļos, dotas neskaitāmas iespējas uzplaukt visā tās daudzveidīgajā krāšņumā.

Izstādē, kurā savākti eksponati no visiem Latvijas PSR novadiem, uzskatāmi parādīja arī tautas radošā gara attieksmi pret laikmetu un pasauli. Staļiniskais celtniecības laikmets, mūsu tautas vadoņi Ļeņins un Staļins, nesenie bargo cīņu gadi pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem Lielā Tēvijas kara gados un padomju tautas uzvara — lūk, vadošā tematika, kas izpaužas gandrīz visos tautas mākslas paveidos.

Izstāde aizņem trīs zāles; tajās sakopoti 917 eksponati.

Eksponatu daudzuma un krāšņuma ziņā visbagātākā tekstila izstrādājumu nozare. Te sakopoti brīnišķīgi izšuvumi un auduми — galdauti, lakati, krekli, villaines, sienas un gultas segas, cimdi, paklāji, mežģines, jostas u. c. izstrādājumi. Ar krāšņām krāsu gammām un meistarīgu izpildījumu saista V. Osītes, M. Ģirupnieces un A. Treides (Rīga) sienas segas ar izšūtiem dabasskatiem. Augsta technika un oriģināla krāsu kompozicija vērojama A. Eichmanes (Madona), E. Ozoliņas un F. Plates (Rīga) latviskā rakstā darinātajās sienas segās.

Ļoti daudz skaistu tekstilās mākslas darinājumu — galdautu, segu, lakatu, mežģiņu — skatei devusi Ilūkstes Kulturas nama direktore A. Undele. Uzmanību saista I. Puķītes (Alūksne) un Z. Brizgas (Rēzekne) galda segas, Kulmanes (Rīga) mežģines un Valteres (Ventspils) cimdi.

No koka darinājumiem pirmām kārtām minami daudzie J. Viganta (Jelgava) kokgrebumi. Centralo vietu visā koka izstrādājumu nozarē ieņem viņa Ļeņina un Staļina bareljefs. Darbā vērojama liela precizitate, dziļa izjūta un karsta mīlestība uz lielajiem darbaļaužu vadoņiem. Ļoti rūpīgi izstrādāti arī divi Latvijas PSR Valsts ģerboņi. Dzīves prieku un varena spēka apzinu pauž mākslinieciski teicami darinātās sportista un Sarkanās Armijas karavīra figuras.

Bez tam J. Vigants izstādījis vairākus priekšzīmīgā technikā izstrādātus koka šķivjus, kārbas, vāceles.

Pievilcīgs, ļoti sirsnīgs un dzīvs J. Bekera (Liepāja) grebums «No darba». Tajā attēlota lauku ģimene, kas, pabeigusi raženu dienas darbu, atgriežas mājās.

Dziļu patriotismu un padomju cilvēka prieku par uzvaru pauž A. Raudiņa (Ventspils) simboliskā grupa «Uzvara 9. maijā». Uzvaras vainagoti, vienmēr modri par savas dzimtenes mieru un drošību, pilnā kaujas gatavībā stāv Sarkanās Armijas karavīri. Interesantas, darba prieka pilnas arī viņa zvejnieka un meža strādnieka figuras.

Daudz skaistu no koka darinātu lietišķās mākslas paraugu izstādījuši Salzemnieks, A. Spriņģis, E. Bračke, R. Apse.

Keramikas nodaļā izceļas Tukuma keramikas meistaru O. Krieva un R. Ozola tautiskā ornamentikā darinātie māla trauki — vāzes, šķīvji, krūzes. Skaistas, lielas alus krūzes izstrādājuši E. Zariņš un J. Opolits (Rīga). Meistara roka jūtama arī M. Ozoliņas (Jelgava), L. Kovaļevskas (Rīga) un E. Upenika (Tukums) šķīvju apdarē un ornamenta kompozīcijā.

Briniškīgus, no baltas un krāsotas plastmasas darinātus rakstāmgalda piederumus izgatavojuši V. Saulīts un J. Miķelsons (Rīga).

Kā eksponatu daudzuma, tā arī tematikas ziņā ļoti bagāta gleznieciības nozare. Darbos saista vienkāršība, situms, ar kādu notēlota mūsu dzimtenes daba, pareiza, optimistiska dzīves uztvere. Dominē ainavas un žanra gleznojumi. Tāpat kā kokgrebumā, arī gleznieciībā daudzi tautas mākslas meistari pievērsušies nemirstīgajiem Ļeņina un Staļina tēliem. Ar dziļu pateicību par radītajiem laimīgas dzīves apstākļiem un dziļu cieņu pret lielajiem cilvēces ģenijiem darināti A. Južkova, I. Matuļeviča un Mitenberga Ļeņina un Staļina portreti.

Laikmetīgs, jaunās pēckara piecgades celtniecības entuziasma piestrāvots Jansona (Rīga) eļļas gleznojums. Uz varenu fabriku fona spēcīgi strādnieka un strādnieces tēli. Darbs izstrādāts dzīvespriecīgās, gaišās krāsās, kas it kā apliecina ticību gaišai nākotnei, ko nodrošinās Staļina piecgades varenās programas realizācija.

Meistara talants jūtams J. Griškjana (Daugavpils) gleznojumos: «Māte» un «Zēns spēlē ģitaru». Tas pats sākāms arī par Bekera (Kuldīga) darbu, kurā notēlota zemnieku ģimene, kas aiziet no vācu aizdedzinātās sādžas. Darba tema pacelta Bolodzedovas (Rīga) gleznās, no kurām ievērības cienīga «Kerras dzinējs» (ogle).

Atzīmējami J. Vilnraga, Kudrašova, T. Karašas, Dukata, D. Straujas dabas skati.

Izstāde rāda ne tikai tautas mākslas daudzveidību, tās augsto mākslinieciško kvalitati un tautas mākslas meistaru talantīgumu, bet apliecina arī jaunu spēku pieplūdumu un ierosmi, kas ir drošа garantija tam, ka mūsu tautas mākslinieciskā pašdarbība augs, ka tai ir visas iespējas sasniegt vēl nebijušu uzplaukumu. Neapšaubāmi, ka tai būs liela nozīme lielajā dzīves atjaunošanas un celtniecības darbā.

Izstāde pierādīja arī, ka mums vēl daudz kas darāms šai nozarē. Izstādē trūka darbu no Ludzas, Valmieras, Viļakas, Bauskas u. c. apriņķiem. Tas pierāda, ka šo apriņķu vadošās organizācijas nevelti vajadzīgo enerģiju un uzmanību mūsu bagātās un krāšņās tautas mākslas izkopšanas un jaunrades darbam. Daudzas mākslas nozares (keramika, ādas, metala izstrādājumi) atrodas tikai attīstības stadijā. Tās jāizkopj, jāpopularizē tautā, iesaistot šai darbā plašas masas. Kā ļoti jūtams trūkums minams arī tas, ka izstādē nebija pārstāvēti mūsu krāšņie tautas tērpi. Pašā izstādē nav sistemas: visi mākslas veidi un republikas novadi sajaukti vienkopus, kas nedod pārskatu par atsevišķām mākslas nozarēm un atsevišķu novadu mākslu. Tā — izstādes organizētāju vaina.

Jūtams arī idejiskās vadības trūkums. Starp darbiem, kuros vērojamas augsti izkoptas latviešu tautas senās kulturas tradīcijas, starp daudziem laikmeta idejām un pārdzīvojumiem piestrāvotiem darbiem iespraukušies arī banali, latviešu mākslas gaumei sveši darinājumi, kas sevišķi izpaužas izšuvumu ornamentikā. Tautas mākslai jāatkratās no ievazātiem iespaidiem, saglabājot senās un izkopjot jaunās kulturas vērtības. **Jadvigs Marts**

ARMENIJA AGRĀK UN ŠODIEN

Viesojoties brāļīgās Padomju Latvijas republikas skaistajā galvaspilsētā Rīgā, gribu dažos vārdos pastāstīt par savu dzimteni — Padomju Armeniju.

Mana brauciena nolūks pārtulkot armeņu valodā latviešu padomju dzejnieku darbus, par kuriem mūsu tautā liela interese. Mūsu presē vairākkārt rakstīts par jūsu zemi, par viņas vēsturiskajām gaitām, atsevišķos gadījumos parādījās arī jūsu rakstnieku darbu tulkojumi. Jau pirmajā viesošanās dienā Rīgā es biju priecīgi pārsteigts, redzot, ka lielīga interese par Armeniju ir arī šeit. A. Upīša un R. Egles rediģētajā pasaules rakstniecības vēsturē ir plašs raksts par armeņu literaturu no tās sākumiem līdz padomju laikam. Šeit izdots arī tulkoto dzeju almanachs, kurā lielās krievu, ukraiņu, baltkrievu dzejnieku darbiem ievietots arī vesels cikls armeņu dzejas darbu Valda Grēviņa tulkojumā.

Iepazinies tuvāk ar latviešu tautas vēsturi, literaturu, gleznieciību, architekturu, par visu to pastāstīšu savai tautai. Ceru, ka tādā kārtā uzsāktie sakari abu tautu literaturu starpā arvien vairāk nostiprināsies.

*

Armenija atrodas Padomju Savienības pašos dienvidos. Armeņu tauta ir viena no vecākām Padomju Savienības tautām. Vārds «armeņi» pirmo reizi minēts Persijas ķeizara Darija I laika ķīļu rakstos. Ziņas par armeņu tā laika kulturu un literaturu saglabājušās daudzos romiešu, grieķu un armeņu vēsturnieku darbos. Interesantākās no tām ir par Armenijas caru Artavazde, kurš jau 1. g. s. pirms mūsu eras uzrakstījis vairākas dramas grieķu valodā, kas uzvestas Armenijas senajā galvaspilsētā Artašatē 53. gadā pirms mūsu eras. 1948. gadā mēs atzīmēsim armeņu teatra divtūkstošo gadadienu.

Piektā gadsimta sākumā mūks Mesrobs Maštocs izgudroja armeņu alfabetu — līdz tam Armenijā rakstīja asiriešu vai grieķu valodā. Tūlīt pēc tam jaunajā rakstībā armeņu valodā pārtulkota bībele un vairāku romiešu un grieķu filozofu — Aristoteļa, Platona, Zenona u. c. darbi. Patreiz seno rokrakstu krātuvē pie Armenijas PSR Ministru Padomes glabājas vairāk par 12.000 pergamenta un papīra rokrakstu, kas aptver vēsturi, literaturu, filozofiju, medicinu, ģeografiju, astronomiju u. c. nozares.

Laikā no 7. līdz 10. gadsimtenim radies armeņu tautas eps «Sasunas Davids», kurā attēlota armeņu cīņa pret arabu iebrucējiem.

Sevišķi spēcīgi dzeja Armenijā sāk attīstīties 10. g. s., kad parādās dzejnieka-mistiķa Grigora Narekaci darbi.

Tā saucamā laicīgā dzeja sāk strauji attīstīties laikā no 12. līdz 17. g. s. Nc viduslaiku laicīgās dzejas autoriem visvairāk pazīstami Erzinkanci, Achtamarci, Kečareci, Kučans, Ovnatans un Sajat-Navs (18. g. s).

Jaunā armeņu literatura sākās ar Hačaturu Avovjanu (1304.—1848. g.). Beidzis Tērbatas universitati, viņš atgriezās Armenijā un uzrakstīja savu ievērojamo romanu «Armenijas brūces» — par armeņu tautas dzīvi persu jūgā. Līdz ar to viņš uzskatāms arī par jaunās literaturas valodas nodibinātāju, literaturas, kurai ir tādi slaveni vārdi kā dzejnieks Rafaels Patkanjans — armeņu tautas cīņā saucējs pret persiem un turkiem; rakstnieks Rafi, kas savos romanos aprakstīja tautas cīņas tradīcijas; Oganess Oganisjans — jaunās armeņu lirikas nodibinātājs; armeņu literaturas klasiķis Ovaness Tumanjans; dramaturgs Gabriels Sundukjans; Turcijas daļas dzejnieki — Varužans un Sjamanto; dramaturgs un prozaiķis Šivanzade, Vagans Terojans; Akops Akopjans un citi.

1828. gadā krievu karaspēks atbrīvoja armeņus no persu jūga, pievienojot Krievijai Armenijas ziemeļu daļu. 1914.—1920. gados vāciešu organizēto un jaunturku realizēto grautiņu rezultatā ziedošā Armenijas zeme bija pārvērsta pelnos. Turki zvēriski slepkavoja armeņus, nesaudzējot pat bērnus un sirmgalvjus, apšāva gandrīz visu progresīvo inteliģenci, tai skaitā rakstniekus Varužanu, Savaku, Zochrabu, komponistu Komitasu u. c. No turku rīkotajām asinsdzīrēm izglābās tie, kuri grautiņa sākumā bēga un izklīda pa visām pasaules malām (Padomju Armeniju patlaban apdzīvo 1.300.000 cilvēku, bet ārpus valsts robežām dzīvo ap 4.000.000 armeņu).

Pēc 1917. gada Oktobra revolucijas reakcionārā lielburžuazija izsludināja Armeniju par «neatkarīgu republiku». Divu gadu asiņainās valdīšanas laikā jau tā izmocītā tauta bija novesta bezdibeņa malā un, ja nebūtu notikusi 1920. gada 29. novembra revolucija, kuras rezultatā Armenijā nodibinājās padomju iekārta, mūsu zeme ar tās talantīgo tautu un seno kulturu būtu galīgi izpostīta un iznīcināta.

25 gadu laikā Armenija pārvērtusies par vienu no pirmajām padomju republikām ar pirmklasīgu rūpniecību, mechanizētu lauksaimniecību, ar varenu elektrostaciju tīklu un skaistu galvaspilsētu Erevanu (320.000 iedzīvotāju). Sevišķi strauji attīstījās kultura. Patlaban Armenijā ir 20 dramatisko teatru, vairāk nekā 30 augstāko mācības iestāžu, iznāk 70 dažādu avīžu un žurnalu. Pagājušajos 25 gados no armeņu tautas vidus izauguši tādi visiem pazīstami politiski, mākslas, literaturas un zinātnes darbinieki kā A. Mikojans, I. Bagramjans, komponists A. Hačaturjans, architekturas akadeмiķis K. Alabjans, Staļina premijas laureats dzejnieks Avetiks Isakjans, dramaturgs un prozaiķis Demirčjans, rakstnieks S. Zarjans, dzejnieki Nairi Zarjans, G. Sarjans, akadeмiķi I. un L. Orbeli, mākslinieks Martiross Sarjans, Sociālistiskā darba varonis Tevosjans, partizanu grupas komandieris — dzejnieks Misaks Manušjans (1943. g. vāciešu nošauts) u. c.

Daudz darba un asiņu ziedoja armeņu tauta, lai kopā ar pārējām Padomju Savienības tautām sakautu vācu iebrucējus. Simti tūkstoši armeņu cīnījās frontē un strādāja aizmugures darbā, vairāk nekā 100 armeņu tautas pārstāvju izpelnījušies Padomju Savienības un Socialistiskā darba varoņu nosaukumu. Ienaidnieku sakāvi sekmēja arī ārzemju armeņi, kas cīnījās sabiedroto armijās un no saviem līdzekļiem uzcēla divas tanku kolonas — «Sasunas Davids» un «Bagramjans».

Mūsu Dzimtenes uzvara pār Vāciju un plaukstošā dzīve Armenijā radīja iespēju piepildīties ārzemēs dzīvojošo armeņu ilgām atgriezties savā dzimtenē. Kā redzams no pēdējiem avīžu ziņojumiem, pirmās ārzemju armeņu grupas jau atgriezušās Armenijā, lai kopā ar pārējiem savas tautas brāļiem celtu vēl krāšņāku savu dzimteni.

Gevorks Emins

Skrejošas ceļa piezīmes gaisa putna kabinē

2. julija rīta prieks

2. julija agrā rīta stundā Spilves pļavās, Rīgas aerodromā, gaisā pacēlās lidmašina, kurā starp citiem pasažieriem atradās arī Latvijas padomju rakstnieku savienības pārstāvji — Arvīds Grigulis, Edgars Damburs un šo īso piezīmju autors, — lai caur Maskavu dotos uz tālo, teiksmaino Kazachstanu un tās galvaspilsētu Alma-Atu, kur no 6. līdz 12. julijam notika plašas lielā kazachu tautas dziesminieka — akina Džambula Džabajeva 100 gadu dzimšanas dienas svinības.

Par šīm svinībām, par Kazachstanas zemi, tautu un tās kulturu mūsu laikrakstā jau rakstījuši Grigulis un Damburs. Gribas tikai uzskicēt dažas skrejošas, fragmentariskas, īsas ceļa piezīmes, kas, tā sakot, strauji un pēkšņi radušās ārpus brauciena oficiālās dienas kārtības, vērojot no gaisa putna kabines loga un lidmašinai nolaižoties zemē dažus pirmā acumirkļa priekšstatus un gūstot iespaidus, no kuriem vairāki man paliks ilgā atmiņā.

Šo iespaidu preludija vispirms bija 2. julija rīta prieks, kad pirmoreiz savā mūžā sēdos lidmašīnā, lai pirmoreiz redzētu mūsu neaptveramās Dzimtenes sirdi un smadzeņu centru — Maskavu un pēc tam — Kazachstanu.

Šis prieks man bija reizē liels, patiess un vai pat bērnišķīgs. Un tomēr iekšēji tas nebija bērnišķīgs, karuselisks prieks par pavizināšanos, par izdevību pacelties gaisā un nolaisties zemē. Tas bija jau iesirmā cilvēka jauneklīgs prieks par visas mūsu milzīgās padomju zemes, valsts un padomju tautu varenību, visspēcību un draudzību. Tas bija prieks par mīlestību, ko padomju iekārta veltī saviem māksliniekiem, saviem rakstniekiem, gan dzīvajiem, gan mirušajiem.

Tur, tālajā, teiksmainajā Kazachstanā, kur stepju bezgalīgais plašums harmoniskās līnijās savijas ar augstu kalnu reljefiem, — tur pirms simts gadiem piedzima Džambuls, lai pats cauri pagātnes nedienu brāzmām paceltos Kazachstanas stepes klajumos, kazachu tautas dzīvē un mākslā kā augsta virsotne, kuras spožums padomju laika saulē ir atmirdzējis arī līdz Daugavas krastiem un ieviļņojis arī latviešu tautas dvēseli.

Kad lidmašina Spilves pļavās atrāvās no zemes, kad skatam pagaisa Rīgas silueti, arī ceļotāja sajūta pacēlās kā spārnos, — 2. julija rīta prieks lidoja tālu un augstu, bija īsts, dziļš un neizsakāms vārdos.

Latviešu literaturas vēsturē šis bija pirmais gadījums, kad latviešu rakstnieki devās ceļā ne tikai uz Džambula jubilejas svinībām, bet arī viesos pie visiem Vidusazijas rakstniekiem.

Džambula nemirstīgais tēls kā dzīvs simbols no jauna sasaistīja ap sevi visu padomju tautu draudzību un tās izpausmi nemākslotās, konkrētās, dziļi patiesās jūtās un domās.

Maskavā

Kad pēc vairāk kā triju stundu lidojuma ceļotājs pirmoreiz nokļūst Maskavā, to tūlīt pārsteidz Maskavas grandiozitate, ielu un bulvaru vijīgais, slaidais plašums un platums, ārkārtīgi dzīvais, žilbinošais kustības temps un ritms.

Un tas ir darba temps un darba ritms. Cik savādi tas arī neizklausītos, te daudzi cilvēki strādā pat iedami vai braukdami uz darbu, — viņi lasa grāmatas.

Nekur un nekad savā mūžā neesmu redzējis grāmatu tik daudzu cilvēku rokās kā Maskavā. Viņi tās lasa ejot pa ielu, braucot pārpildītos tramvajos, autobusos, trolejbusos, vai stāvot to piestātnēs.

Kad pa slīdošo lentu es pirmoreiz nokļuvu Maskavas apakšzemes lepnuma — elektriskā dzelzceļa — metro piestātnēs, mani pārsteidza šo piestātņu reizē techniskais un mākslinieciskais krāšņums, kurā apvienots lietderīgais, mērķtiecīgais ar skaisto un dailo, mani pārsteidza mirdzums un gaisma, kārtība un tīrība, kas valda šais apakšzemes gleznajās telpās un metro vagonos, un mani arī te pārsteidza grāmata cilvēku rokās.

Piemēra dēļ, — kaut viens tāds gadījums, kādu bija daudz. Kad pie ieejas metro stacijā, pa lentu slīdēdams lejup, gribēju ieskatīties kādas pa lentu augšup slīdošas skaistas, kā man likās, maskavietes acīs, — man tas neizdevās, — skaistules acis bija iegrimušas grāmatā, un tā es šo acu burvīgumu pazaudēju uz visiem laikiem. Tomēr es ieguvu daudz ko vairāk, es ieguvu spilgtu priekšstatu par Maskavas un maskaviešu kulturalo seju tās ikdienā, ikdienas steigā un darba gaitās.

Šī seja ir laipna, gudra un brīnišķīga. Tanī ir skaistums, dvēsele, griba un spēks.

Šo seju es redzēju tieši un skaidri. Es biju priecīgs un laimīgs par to, ko bija skatījušas manas acis.

*

Tad es redzēju Ļeņina mauzoleju kas kļuvis par visu Padomju Savienības darba ļaužu svētnīcu. Es redzēju Ļeņina mauzoleju, uz kuru nekad neaprims tiekties visas pasaules darba ļaužu soli un sirdis.

Es stāvēju lielā, garā, nemitīgi pieaugošā rindā, kas, lēni virzīdamies uz priekšu, godbijīgi gaidīja savu kārtu redzēt Ļeņinu atdusamies kā dzīvu, redzēt to cilvēku, kura lielais ģenijs visas cilvēces vēstures cīņu un likteņu grāmatā ierakstījis visspožākos brīvības vārdus.

Es redzēju Ļeņinu.

*

Es redzēju seno, sirmo Maskavas Kremli, no kura sienām jutu izstarojam Staļina Konstitucijas spožo, silto sauli, kas apspīd ne tikai visas brīvās padomju tautas, bet arī visus dzīves pabērnus visās pasaules malās, kuri vēl tagad it kā dzied latviešu seno skumjo tautas bāru dziesmu: —

Saulīt' tecēj' tecēdama,
Es palikšu pavēnī,
Nava savas māmuliņas,
Kas ieceltu saulītē...

Mums, latviešiem, šī māmuļa ir. Tā ir Maskava, tā ir lielā krievu tauta, tā ir lielā Staļina Konstitucijas saule, kas reiz uzlēks arī visas pasaules zenītā.

Raudzīdamies Kremlī, es sajutu šīs saules dzīvinošo gaismu. Es tieši redzēju šo sauli.

Man likās, ka es redzēju pašu Staļinu.

*

Vakaros, kad Maskavas ielas un nami, teatri un kino mirgo neskaitāmās ugunīs, kad debesis nosējas ar zvaigznēm, viskošākajā purpurā uzblāzmo, uzplaukst un uzzied Maskavas Kremļa torņu piecstarainās zvaigznes.

Man šķita, ka arī tās, dzīvāk un gaišāk nekā zvaigznes debesīs apmirdz visu pasauli, visu cilvēci un tās cīņas un ilgas pēc gaismas, pēc laimes, pēc saules un brīvības rīta.

*

Es biju pie Puškina piemineklja Maskavā. Manas rokas nebija paguvušas paņemt līdzi no Padomju Latvijas ārēm ne zilu rudzupuķi, ne sarkanu rozi, ko nolikt pie Puškina kājām, bet sirds bija paņēmusi līdzi mazu, biklu dziesmu, ko klusi domās nolasīju Puškinam.

Man likās, viņš neteica nekā, bet tikai mirkli uzsmaidīja man kā apmulsušam bērnam.

Bet es? —

Es redzēju Puškinu.

Kazaņā

Kad blīvā lietus mākonī lidmašina pārlidoja Krievzemes un tās dzejnieku apdziedāto vareno, skaisto dižupi Volgu un nolaidās aerodromā, izrādījās, ka esam Kazaņā.

Tālajos ceļa posmos pirmās naktsmājas gan bija paredzētas Sverdlovskā, bet neizdevīgo laika apstākļu dēļ lidmašīna nelaidās tālāk un vajadzēja pārnakšņot Kazaņā. Šie neizdevīgie laika apstākļi vienā ziņā izrādījās par gluži izdevīgiem. Ceļinieku ricībā līdz nakts krēslai palika pāris stundu laika paraudzīties Kazaņas profilā, jo pati pilsēta no aerodroma un viesnīcas, kur apmetāmies naktsmieram, nebija tālu.

Kazaņā uzmeklējām tataru padomju rakstnieku savienības mītni. Tur satikām divus laipnus tataru rakstniekus un daiļu tatarieti, kas arī darbojas literaturas nozarē.

Viņu sabiedrībā un pavadībā, cik to atļāva laiks, apskatījām Kazaņu.

Tā ir visai īpatna, senlaicīga, Volgas gleznainajā krastā uz pauguriem un pakalniem uzcelta pilsēta, kurai liela un bagāta vēsture.

Kad redzējām seno Kazaņas Kremli, dzirdējām nostāstus par to, kad skatījām veco, slaveno Kazaņas universitati, kurā savā laikā mācījušies Ļeņins un Gorkijs, sirds pielija ar brīnišķīgām jūsmām, prāts — ar pārdomām:

NO TAUTAS DZĪLĒM

Klusā Maskavas nomalē Ostankinā, neliela ezera krastā, plašā parkā, kas tagad nosaukts Dzeržinska vārdā, paceļas skaista balta celtne. Tā ir Katrīnas II galminieka, kādreiz slavenā un bagātā grafa Šeremetjeva pils. Daudz bijušo muižnieku pilu uzglabājies plašajā Krievzemē, bet šī ir visai neparasta, īpatna celtne — vienreizīgs mākslas darbs, ko darinājuši krievu dzimtcilvēki. Padomju vara te ierīkojusi nozīmīgu mākslas iestādi — dzimtcilvēku mākslas muzeju. Šī pils un šis muzejs dod iespēju dziļāk ieskatīties krievu tautas kulturā, liek cienīt un apbrīnot tautu, kas pat vissmagākajā dzimtbūšanas laikā nezaudēja savu mākslinieciskās jaunrades spēku un spēja izvirzīt lielus, spilgtus talantus visdažādākajās mākslas nozarēs.

18. gadsimta beigās grafam Šeremetjevam piederēja 769.749 desetinas zemes — 2,5 reiz lielāka teritorija nekā Luksemburgas valstiņai, un 210.347 dzimtcilvēki, kas deva viņam gadā, 1913. gada rubļos rēķinot, 1.136.000 rubļu. Šeremetjevs bija liels mākslas cienītājs un gribēja uzcelt mākslas pili Maskavā, bet, kad projekts izrādījās par dārgu, uzcēla pili — teātri Ostankinā. Uzcēla ar savu dzimtcilvēku rokām, izmantojot visus tos garīgos un fiziskos spēkus, kas slēpās viņa zemnieku masā. Tur izrādījās izcili arhitekti, spējīgi gleznotāji, smalki tēlnieki un kokgriezēji, asprātīgi tehniķi un konstruktori, amatnieki, kuru prasme un gaume sasniedza mākslas augstumus.

Pils galvenais arhitekts bija Šeremetjeva dzimtcilvēks P. I. Argunovs, viņa tuvākie palīgi — brālis gleznotājs N. I. Argunovs, arhitekti Mironovs un Dikušins, kokgriezējs Močalins, galdnieks Prjadčenko un citi. Un šie dzimtcilvēki radījuši kolektīvu mākslas darbu, ar ko varētu lepoties slavenākie pasaules arhitekti un mākslinieki.

Teātrim, kas atradās pils centrā, un šā teātra mākslinieciskiem dzimtcilvēkiem veltīsim īpašu aprakstu. Bet arī pārējo telpu izkārtojumu, katras atsevišķas telpas īpatno mākslinieciško veidojumu nevar kaut cik pilnīgi ietvert vienā rakstiņā. Koncertiem paredzētais ēģiptiešu paviljons ar lielisko akustiku, itāļu paviljons, kur iekārtota skulpturu galerija, 18. gadsimta klasicisma stilā veidotā augšējā gaišzālē zāle, rotonda ar pasakaini skaisto griestu veidojumu un no septiņpadsmit dažādām koku sugām darināto grezno parketu, plašā gleznu galerija — tās tikai dažas raksturīgākās, krāšņākās pils daļas. Gaumīgā griestu architektonika, skaistie sienu drapējumi, smalkie kokgriezumi durvīs, asprātīgi izkārtotie spoguļi telpas perspektīvas paplašināšanai, spožās lustras — tās tikai atsevišķas detaļas. Bet viscaur apbrīnojama izdomas bagātība, mākslinieciska fantazija, smalka gaume, tehniska rūpība apdarē.

Purpura viesistabā liels Pāvila I portrets. To pēc Šeremetjeva pavēles gleznojis dzimtcilvēks N. Argunovs. Ar meistara prasmi Argunovs lieliski veic savu uzdevumu. Par to Šeremetjevs iedod viņam 80 rubļu, bet ārzemniekam, kas darinājis gleznas rāmi, samaksā 1000 rubļu.

Gleznu galerijā Šeremetjevs rāda saviem viesiem kādu Murillo gleznu. Viesi apskauž saimnieku, kas ieguvis savā īpašumā tik retu spaņu meistara darbu, bet nevienam neienāk prātā, ka tas nav Murillo oriģinaldarbs, bet lieliska kopija, ko darinājis krievu dzimtcilvēks Argunovs.

Kavējoties šais zālēs un vērojot šo skaistumu, brīžiem grūti iedomāties, ka visu to darinājuši nevis slaveni diplomēti mākslinieki, bet vienkārši krievu ļaudis, dzimtcilvēki ar plašākai sabiedrībai nepazīstamiem vārdiem. Un tad nāk prātā citi vārdi, citi no tautas dzīlēm nākuši mākslinieki, arī dzimtcilvēki, kas daudzveidīgajā krievu tautas kulturā ieguldījuši lielas, īpatnas vērtības.

Ševčenko, kuru Gorkijs nosauc par «pirmo un īsteno tautas dzejnieku», kas savas tautas domas un jūtas izpauda ne tikai dzejā, bet arī krāsās un līnijās, bija dzimtcilvēks, piederēja muižniekam Engelhartam, ko gleznotājs Brilovs raksturo vārdiem — «vislielākais cūka, kādu līdz šai dienai esmu redzējis.» Bērnībā vēršu dzinējs, krāsotājs, aitu gans, Engelharta pavāra palīgs, vēlāk Mākslas akadēmijas audzēknis, Ševčenko līdz 24. dzīvības gadam ir sava kunga īpašums. Aiz izmisuma viņš grib izdarīt pašnāvību. Beidzot tomēr dzejniekam Žukovskim, gleznotājam Brilovam un Grigorovičam izdodas izpirkt Ševčenko no verdzības par 2.500 rubļiem.

Ševčenko laika un likteņa biedrs Soroka, Venecianova skolnieks, ir izcils gleznotājs. Bet viņš ir muižnieka Miļukova dzimtcilvēks un spiests ne tikai gleznot dažādu kungu portretus un viņu muižu ainavas, bet arī krāsot griestus, zīmēt svētbildes un strādāt par dārznieku. Mākslinieks alkst brīvības, bet paļiek dzimtcilvēks līdz pat traģiskajām mūža beigām — 1861. gadā, nevarēdams paciest pazemojošo miesas sodu, viņš pakaras.

Krievu mākslas svētnīcā — Tretjakova galerijā Maskavā uzmanību saista akadēmiķa Tropiņina gleznas «Vecais ubags», «Mežģiņu audēja», «Gitārists» u. c. Dziļa cilvēku mīlestība, silta izjūta, meistariski veidotas zemnieku sejas raksturo šos darbus. Autors ir bijušais grafa Minichā dzimtcilvēks, kuram savā laikā līka krāsot sētas un karietes, bet pusdienu laikā apkalpot pie galda kungus. Tikai 47 gadu vecumā Tropiņins iegūst brīvību, bet viņa dēls jaunībā paliek dzimtcilvēks.

Kādā citā Tretjakova galerijas zālē visu sienu aizņem Kiprenska gleznas, starp tām pazīstamais, bieži reproducētais Puškina portrets. Patiesi un krāsaini atveidota daba un cilvēki, nevainojama, rūpīga apdare, dabisks kolorīts. Arī šis mākslinieks ir dzimtcilvēka dēls, vēlāk akadēmiķis un profesors.

Viena no skaistākajām celtnēm Ļeningradā ir Kazaņas katedrale. To cēlis arhitekts Voroņihins, Baženova un Kazakova skolnieks, neparasti apdāvināts mākslinieks, lielisks meistars visās telpiskās mākslās — arhitekturā, gleznieciībā, tēlniecībā. Līdz 30. dzīvības gadam Voroņihins bija grafa Stroganova dzimtcilvēks.

Grafam Arakčejevam bija dzimtcilvēks Semjonovs, kuru kungs izmantoja savos būvdarbos, «viegli sita ar spiekšķi» un pēra ar rīkstēm, kas pašam Semjonovam bija jāsagriež. Arakčejevs gan sūta Semjonovu Mākslas akadēmijā, kur par architekturas kompozicijām viņš saņem godalgas, bet brīvību iegūst tikai mūža otrā pusē. Semjonovs kļūst profesors un akadēmiķis. Viņa pēdējais darbs ir Gruzijas pārvaldnieka pils projekts.

18. gadsimta krievu operas ciltstēvs Matinskis bija grafa Jagužinska dzimtcilvēks. Pirmā krievu opera, kas parādījās uz Maskavas teātra skatuves, bija Matinska opera «Atdzimšana» (1777. g.). Viņa vispopulārākajā operā «St. Peterburgas tirgus» pirmoreiz spēcīgi atskan tautas kora dziesma.

18. gadsimta otrā pusē lielu slavu iegūst pirmais izcilais krievu vijoļvirtuozs un komponists Handoškins, grafa Potjomkina dzimtcilvēks. Viņš savā spēlē sasniedz tādu pilnību, ka nostājas līdzās toreizējām Vakareiropas slavenībām Vioti un Mestrino. Viņš sacer ap simts kompoziciju vijolei, paužot šais darbos tautas melodijas.

Krievu teātra mākslā 19. gadsimta sākumā spoži mirdz Smoļenskas muižnieka Putjatas dzimtcilvēka meitas Semjonovas talants. Viņas dziļo izjūtu, spilgto temperamentu, dailo, izteiksmīgo balsi apbrīno visi viņas laika biedri. Puškins apdzejo viņu savos darbos, bet tauta, Puškina vārdiem runājot, veltī viņai savas jūsmu «asaras un aplausus».

Tai pašā laikā Maskavas teātru publika aizrautīgi sumina nepārspēto Hamleta lomas tēlotāju — slaveno traģiķi, spilgto iedvesmes un improvizacijas mākslinieku, dzimtcilvēka aktiera dēlu Močalovu. Viņš nav mācījies nevienā teātra skolā, bet no 17. dzīvības gada uz skatuves veido tēlus, kas ieiet krievu teātra mākslas vēsturē.

Maskavas Mazā teātra fuajē redzama liela Repina glezna — lielā tautas aktiera Ščepkina portrets. Četrdesmit gadu no vietas, no 1823. līdz 1863. gadam, Ščepkins uz Mazā teātra skatuves rada neaizmirstamus, neatdarināmus mākslinieciskus tēlus. Viņš ir ne tikai aktieris, bet cīnītājs par dabiskumu un patiesīgumu mākslā. Viņš pirmais sāka cīņu par tādu teātri, kas atmestu bezmērķīgu mākslu, atsegtu dzīves īstenību, aicinātu pievērst ļaunu, negatīvo cilvēku dzīvē. Arī šis krievu tautas mākslinieks līdz 33 gadu vecumam bija dzimtcilvēks, grafa Volkenšteina sulainis, mērnieks, ceļojošas trupas aktieris. 1818. gadā, kad Ščepkina slava izplatās pa visu Krieviju, sabiedrība vāc parakstus un līdzekļus Ščepkina izpirkšanai, bet tikai 1821. gadā mākslinieks kļūst brīvs.

Šos un vēl daudz citu izcilu mākslinieku devusi krievu tauta jau tai laikā, kad to māca dzimtbūšanas lāsts. Nākdami no visdziļākajiem tautas slāņiem, labi pazīdami tautas psihi, intereses un centienus, viņi pauda mākslā lielo dzīves patiesību, ienesa literatūrā, gleznieciībā, muzikā un citās mākslas nozarēs to dziļo idejisko saturu, cildeno humanismu un kvēlo tautas mīlestību, kas tik raksturīga visai krievu tautas kulturai. Tikai šāda kultura arī varēja palīdzēt tautai atbrīvoties no verdzības, mobilizēt savus garīgos spēkus cīņai par dzīves pārveidošanu un panākt to, ko līdz šim nav panākusi neviena cita tauta pasaulē. Un tagad, kad nekādi verdzības žņaugi vairs netraucē krievu tautas garīgo rosmi un mākslinieciško spēju brīvu attīstību, no tautas masām nāk simtiem un tūkstošiem spēcīgu talantu, kas jaunā vēstures laikmetā turpina Argunovu, Ševčenko un Ščepkinu cildenās mākslas tradīcijas un dod mākslai jaunu virzienu, saturu un formu, rosina cīņai par jaunu dzīvi un jaunu kulturu visas pasaules tautas.

O. Brikšķis

KO STĀSTA VALODNIEKS MEŠČAŅINOVS

PSRS Ministru Padome Socialistiskā Darba Varonim akadēmiķim Ivanam Ivana dēlam Meščaņinovam piešķirusi pirmās pakāpes Staļina prēmiju 200.000 rubļu apmērā par 1945. g. publicēto darbu «Teikuma locekļi un vārdu šķiras».

Izcilais zinātnieks izsakās:

Uz mūsu zemes lodes runā ap 200.000 valodu. To problemas PSRS apstrādā 5 ZinātnuAkadēmijas zinātniski pētnieciskie institūti. Padomju valodnieku darbi ieņem vadošu vietu citu zemju zinātnieku darbu starpā. Mana iepazīšanās ar valodām sākās jau agrā bērnībā. Bez dzimtās krievu valodas man ģimenē vēl mācīja vācu valodu. Vēlāk skolā un universitātē iemācījos angļu un franču valodas. Pamazām piesavinājos vēl itāļu, serbu, bulgaru, poļu un turku valodas tik daudz, ka varēju lasīt zinātnisko literatūru. Jau savas zinātniskās darbības sākumā pārliecinājos, cik pievilcīgs un derīgs darbs ir mācīties pat tādas senas, sen aizmirstas valodas kā, piem., haldu valodu, kas bija izplatīta Armēnijas teritorijā VI—VII g. s. līdz mūsu eras sākumam. Seno rokrakstu un archeologu atrasto haldu uzrakstu lasīt prašana paver mūsu acīm Aizkaukaza vēsturi.

Par sevišķu uzdevumu es uzskatiju Padomju Savienības nacionalo valodu iemācīšanos. Mūsu valsts iedzīvotāji runā ap 160 valodās. Daudzas no tām vēl samērā maz izpētītas un rada lielu interesi pētniekam. Dažām tautībām līdz revolucijai nebija pat savu rakstu zīmju. Padomju valodnieki veicina nacionalo valodu attīstību un dara tās bagātākas. Ņemsim hantu (ostjaku) pasaku:

Vasara ir. Viena diena sākās. Savu tīklu ņēma. Zvejot aizgāja. Savu tīklu izmeta. Zivi noķēra. Krastā izkāpa. Ēdienu gatavot sāka. Uguni iekūra. Katlu pakāra.

Ar literarās valodas ievešanu šī pasaka jau skan citādāk:

Reiz viņš paņēma savu tīklu un aizgāja zvejot. Izmetis tīklu, viņš noķēra zivi un izkāpa krastā. Sāka gatavot ēdienu, iekūra uguni un pakāra katlu.

Mūsu zinātnieki, mācoties nacionalās valodas, izstrādā tām gramatikas un sastāda jaunas vārdnīcas.

No valodām, kuras runā Padomju Savienībā, vispirms iemācījos azerbaidžaņu, tad kazachu, Kazaņas-tataru un giljaku valodu. Pēdējai nav rakstu zīmju, un man to vajadzēja atcerēties pēc dzirdes. Lai gūtu iespēju sastādīt dažādo valodu sistemu, iepazinos ar Ziemeļkaukaza tautību valodām. Milzīgu interesi man rada ziemeļu tautu valodas un tāpat Afrikas bantu cilšu valodu mācīšanās.

Salīdzinot dažādu valodu strukturu, mēs varam izskaidrot vārda sākotnes un galvenos veidošanās principus.

Studējot cilvēka runas daudzveidību un bagātību, zinātnieki izdarījuši interesantu iedzīvotāju uzskaiti, kas pārvalda vienu vai otru valodu. Tā, piem., krievu valoda izplatīta kā Eiropā, tā Azijā un Amerikā. To runā vismaz 200 milj. cilvēku, kaut gan dzimtā valoda tā ir tikai 90 miljoniem. Padomju Savienības starptautiskās nozīmes pieaugums izsauca neparastu interesi uz krievu valodu visā pasaulē. Mūsu jaunatne nez vai zinās, ka ārzemniekiem, kas mācās svešvalodas, krievu valoda — pati grūtākā. Un tomēr ārzemēs — Amerikā, Anglijā, Francijā un sevišķi slavu zemēs to pārvalda liels cilvēku daudzums. Plaši izplatīta zemes virsū ir angļu valoda, kuru runā ne mazāk par 250 milj. cilvēku, ieskaitot 106 milj. amerikaņu un 47 milj. angļu, kuriem tā ir dzimtā valoda. Franču valodu lieto 107 milj. cilvēku, no kuriem 45 milj. tā ir dzimtā. Austrumos pirmo vietu pēc izplatības ieņem ķīniešu valoda, kuru runā vairāk par 500 milj. cilvēku.

Bez dzīvām valodām, kuras cilvēki lieto sarunai, eksistē vēl daudz mirušu valodu. To skaits pēc zinātnieku aplēses pārsniedz dzīvo valodu skaitu. Dažām no tām ir ne mazāk bagāta literatura kā dzīvajām, piem., romiešu, grieķu, sanskrita. Viņu kulturālā un zinātniskā vērtība ir ļoti liela.

Cilvēki, kas tiešām vēlas apgūt valodas, sistematiski strādājot, iemācās tās 2—3 gados.

A. Reiss

Izstrādā pilsētu rekonstrukcijas projektus

Padomju Latvijas architekti patlaban izstrādā pilsētu un apdzīvoto vietu atjaunošanas un rekonstrukcijas projektus. Galvaspilsētas Rīgas centra projekta izstrādāšanā piedalās republikas redzamākie architekti, kā arī PSRS Architekturas akadēmijas locekļi L. Rudņevs, N. Koli un galvenais Ļeņingradas architekts N. Baranovs.

Daugavpils rekonstrukcijas plānā novērsti visi agrākajā izbūvē pielaistie trūkumi. Paredzēts radīt pilsētas administratīvo un kulturas centru, kulturas un atpūtas parku. Daugavpilij pievienos arī Grīvas pilsētu, kas atrodas otrpus upei.

Pilnīgi no jauna izbūvēs Jelgavas centrālo daļu. To izveidos galvenais laukums ar sabiedrisko celtņu ansambli. Atjaunos sagrautos architekturas un vēstures piemineklus. Pilsētā radīs jaunus apstādījumu masivus.

Architekturas plānošanas darbnīcās patlaban izstrādā arī citu republikas pilsētu — Ventspils, Cēsu, Siguldas, Tukuma atjaunošanas un rekonstrukcijas projektus.

Latvijas Padomju Mākslinieku Savienība

Julija mēneša pēdējā sanāksmē gleznotāju sekcija iztirzāja turpmākos uzdevumus sakarā ar rudenī sarīkojamām izstādēm. Gleznotāji nopietni domā par laikmetīgas temas pacelšanu darbos — kā žanrā un portretos, tā arī ainavās.

Š. g. oktobrī sekcija rīko ainavu un klusās dabas izstādi; novembrī — žanru un portretu izstādi. Bez tam vēl septembra beigās notiks slēgta vasaras darbu — studiju izstāde.

Grafiķu sekcija savā kārtējā sanāksmē š. g. 2. augustā pārrunāja radušos iespēju ar Mākslas Fonda starpniecību izdot grafikas darbu krājumus. Šī plašā un nozīmīgā pasākuma realizēšanā ar laikmetam atbilstošiem darbiem piedalīsies visi republikas grafiķi. Sanāksmes dalībnieki uzsāka arī savu individualo darba plānu atskaiti, ko turpinās nākošajā sekcijas sanāksmē š. g. 16. augustā plkst. 17.00. Sekcijas biedriem ierašanās obligata.

M. Ozoliņš

— Cik jauna un skaista ir šī vecā pilsēta, kurā kādreiz mājojuši jaunas dzīves, jaunā laika, padomju laika un literaturas nodibinātāji!

Sverdlovskas ciruļi

Kad Kazaņā agrā rītā, lietum līstot, gaisa putns slapjiem, samirkušiem spārniem droši izspurdza cauri mākoņu grēdām un pēc dažu stundu lidojuma noplanēja Sverdlovskā. — spārni izrādījās pavisam nožuvuši un sausi — spīdēja karsta, dedzinoša saule. Iss bija putna atpūtas laiks, — nepilna stunda, bet šī stunda bija pilna ar skanām, kas savaldzināja klausītāju. Kad norima lidmašīnas motoru dziesma, ausis gaišējos, zilajos gaisos sāka klausīja citu dziesmu.

Tie bija Sverdlovskas ciruļi, kas, kā man likās, sveicināja manus Vidzemes ciruļus, kurus es šai vasarā, dzīvodams tikai Rīgā, vēl nebiju dzirdējis.

Tāpēc Sverdlovskas ciruļu dziesma man šķita divkārt mīļa un salda. Nezin kāpēc prātā ienāca Jānis Sudrabkalns, kura vārsmās ciruļi un bezdelīgas ieguvuši tik lielu un pievilcīgu slavu, nezin kāpēc pārdomās pazibēja daudzi pavasari un vasaras, kas aizvadītas Vidzemes un Ērgļu kalnājos.

Kad Sverdlovskas ciruļu dziesmu pārtrauca motora rūkoņa, dziesma iegulās un palika sirdī. Un sirds tad teica un atbildēja Sverdlovskas ciruļiem:

— Cik skaista ir dzīve un dziesma zem padomju zemes debesīm!

Kustanajā un Karagandā

Kad ceļotājs pirmoreiz ielido Kazachstanas bezgalīgajās stepēs un kaut nedaudzus brīžus jūt tās cietos pamatus zem kājām, stepes burvība to pilnīgi pārņem savā varā. Stepe šķiet kā cilvēka kājām nekad nepārejama, nepārstaigājama zemes un bezūdens jūra, kur viss mērojams tikai lielās dimensijās un kuras milzu klajumos pats cilvēks ārēji šķietas tikai kā sīks puteklītis vai smilšu graudiņš. Un tomēr šis cilvēks, padomju cilvēks, čaklā, strādīgā kazachu tauta, ar lielās krievu tautas palīdzību, stepē dara brīnumus. Kājām nepārejamos stepes tālumus ir pārvarējušas lidmašīnas un dzelzceļu sliedes, vilciens stepē, kas man pirmajā mirklī, Kustanajas stacijā, likās vai pavisam brīnumains un pasakains, it kā es vilcienu nekad vēl nebūtu redzējis. Bet, protams, es vēl līdz šim nebiju redzējis ne stepi, ne vilcienu stepē. Vienā mirklī man gandrīz vai gribējās pārmainīt lidmašīnas spārnus ar lokomotives riteņiem.

*

Stepe ir bagāta, bet vietumis arī visai skopa ar valgmi un ūdeni. Tur, kur mirdz ūdens, kur laistās upju un ezeru acis, stepe kļūst pat izšķērdīga. Tur paceļas cilvēku mājokļi, tur viļņo kuplas, briedīgas druvas, zālainās ganībās tur iziet neskaitāmi ganāmpulki. Ir arī bagātas izraktenu vietas, kur strauji aug rūpnīcas un pilsētas.

*

Ceļā uz mūsu gala mērķi — Alma-Atu — Karaganda bija pēdējais etaps, kur vajadzēja pārnakšņot.

Te mūs sagaidīja priecīgs gadījums, kas, varbūt, lietainā laikā būtu pavisam citāds un pretējs. Karagandā bija aizņemtas, pārpildītas visas viesnīcas, un tā mums nakti nācās pavadīt zem klajām stepes debesīm. Tiesa, varēja jau pasnaust un pagulēt aerodroma bufetes telpās uz krēsliem un soliem, taču mēs, daži ceļotāji, izšķirāmies par nomodu un par nakts pavadīšanu stepē, turpat, kur nolaidās un atpūtās mūsu gaisa putns, jo stepe šeit ir arī dabīgs aerodroms, un pie tam lielākais, kādu jel maz var iedomāties visā pasaulē.

*

Silta, dzidra bija julija nakts zem Kazachstanas stepes zvaigznēm. Tās man likās mirdzam ar kādu citu gaismu nekā Rīgā vai Ērgļos. Tās bija stepes zvaigznes, kuru gaismu kāri uzsūca manas acis un kuru mirdzumu es paglabāšu dvēselē kā visu to gaišo, plašo un cēlo, ko man deva Kazachstanas daba un cilvēki.

*

Kluss, mīlīgs, rātns stepes vējiņš glāstīja ausis, pieri un vaigus.

Stepes zāles, puķes, ziedi un smaržas kū ar jaunu, nebijušu, spirdzinošu un dzīvinošu nektaru pielēja nervu šūnas.

Tālumā ugunis zaigoja pati Karagandas pilsēta.

Tālumā kaut kur kazachu aulā vai kolchozā ierējās suņi. Viņu rejas neskīta kā parastās rejas, — tās atbalsojās kā savāda, dīvaina muzika naktī un stepē.

Un tad es atkal sajutu, — jā, stepe ir bagāta.

Arī ceļotājam no tālas malas, ceļotājam, kas kaut vienu nakti pavada stepes ziedos, smaržās, vējos un zvaigznēs, arī tādam vienas nakts pavaditājam stepē stepes viesmīlība dod motīvus jaunām, nekad vēl nedzirdētām un nedziedātām dziesmām.

Alma-Atā

Kazachstanas galvaspilsētā tuvu sastopas un kā rokām sasniedzas divi milzu pretstati — gludā, līdzenā stepe un stāvie, kraujainie kalni. Kalnu pakājēs zilie, kalnu vidus joslās tumšzaļie mežu un kalnu virsotnēs blāvie plankumainie sniegu un ledus silueti jaukā un mierīgā saskaņā sadzīvo ar Alma-Atas ielām, namiem un ar stepi, kas izplešas vakaru virzienā, ar stepi, kurā vasaras krāšņumā viļņo kolchozu druvas un pašā Alma-Atā ābeļu dārzi.

Kad pievakarē, saulei laižoties rietā aiz kalnu galotnēm, ceļotājs autobusā brauc cauri Alma-Atai kalnu virzienā, acīm paveras fantastiskas ainavas un panoramas, kuras var uzzīmēt tikai īsts krāsu, līniju un konturu mākslinieks. Dzejniekam te it kā tikai jāklusē un izbrīnā jānoraugās, jo šo ainavu un panoramu un krāsaino daudzveidību pārāk grūti izteikt vārdos.

Bet Alma-Ata nav tikai ainavu, panoramu, parku un ābeldārzu pilsēta. Tā ir pilsēta, kas plaukst, zied un aug, tā ir pilsēta ar asfaltētām ielām, kur agrākās, senās, šaurās, zemās vienstāvu mājiņas ar sīkajiem lodziņiem paliek tikai kā šīs pilsētas vēstures un pagātnes liecinieces stalto, daudzstāvaino, ērto un gaišo padomju laika celtņu priekšā.

Tā ir pilsēta, kur straujā augšup ejošā līnijā iet un attīstās kazachu tautas saimnieciskā un kulturalā dzīve. Jau tagad Alma-Atas opera un teātris var lepoties ne tikai ar savām celtnēm, bet arī ar to augsti kvalificējamo mākslas garu, kas valda šais telpās. Tas dara godu kazachu tautai, tas dara godu visām padomju tautām, tas iepriecinājis arī padomju latviešu rakstnieku pārstāvju sirdis un prātus.

Un vēl viena lieta, kas aizkustināja mani. Tie bija pieklājīgie, ziņģētie un mundrie kazachu bērni, kurus gandrīz katrā ģimenē daudz varēja redzēt tikļab Alma-Atā, kā tās apkārtnē.

Tas liecina, ka saimnieciski un kulturali stiprajai, spējīgajai kazachu tautai kupli sazaro arī viņas dzīvā nākotne, šīs tautas asins un gara tiešie dzīvības spēku turpinātāji.

«Latvju raksti»

6. julijā, Alma-Atā, pirmajā svinigajā sanāksmē, kas bija veltīta Džambula 100 gadu dzimšanas dienas atcerei, Latvijas padomju rakstnieku vārdā runāja Grigulis, pasniegdams kā mazu dāvanu Kazachstanas rakstniekiem un tautai «Latvju rakstus». Kā runa, tā dāvana izraisīja visas auditorijas siltu atsaucību. Patikams bija mūsu pārsteigums, kad turpmākajā Džambula jubilejas norises gaitā pēc dažām dienām apmeklējām 70 kilometrus attālo Džambula kolchozu, Džambula pēdējās atdusas vietu un viņa muzeju, kur jau priekšā atradām goda vietā novietotus «Latvju rakstus». Patikami bija tas, ka muzeja direktrise, Džambula dzīves un dzejas smalka pārzinātāja, zināja pastāstīt, ka «Latvju raksti» guvuši dzīvu ievērību Kazachstanas un tās galvaspilsētas inteligences aprindās. Direktrise zināja pastāstīt pat pāris tādus gadījumus, kad šo «Rakstu» dēļ vien pat no lielākiem attālumiem muzejā jau pāris dienu laikā ieradušies vairāki apmeklētāji, kas citkārt šeit jau bijuši vairākas reizes.

Neērti teikt, bet tomēr jāsaka, — mūsu draudzīgo, mazo balsi un žestu kazachu tauta bija uzņēmusi jūsmīgi un sirsnīgi.

Sabits Mukanovs

Beidzot šīs saraustītās, nepilnīgās iespaidu rindas par Kazachstanu, tās būtu vēl nepilnīgākas, ja nepieminētu Sabita Mukanova vārdu.

Jūsmīgs, sirsnīgs, izpalīdzīgs un labsirdīgs ir un bija Kazachstanas padomju rakstnieku savienības priekšsēdētājs Sabits Mukanovs un visi pārējie Kazachstanas dzīvā padomju vārda meistari.

Viņu personā ar Sabitu Mukanovu priekšgalā vienmēr jutīšu dziļas pateicības un apbrīnošanas jūtas visai Kazachstanas padomju zemei, tautai, mākslai un rakstniekiem.

Jānis Grots

Ar Ceļojošo Sarkano Karogu apbalvotā Ventspils Arodbiedrību Centrālā kluba jauktā kora dalībnieces.

Kultūras dzīve REPUBLIKĀ

Filharmonijas solistu koncerts

Bauskas pagasta nepilnās vidusskolas telpās notika koncerts, kurā piedalījās LPSR Valsts filharmonijas soliste Alīde Vāne un trio — Valdemārs Stūresteps (vijole), Alfrēds Amoliņš (čello) un Jāzeps Lindbergs (klavieres).

Dramatiskie kursi Aizputē

Lai celtu mākslinieciskās pašdarbības dramatisko pulciņu dalībnieku kvalifikaciju, Aizputes kulturas nama vadība noorganizējusi dramatiskās mākslas kursus. Kursi ilgs vienu mēnesi, un tos vadīs režisors Zeltmatis. Mācības notiks vakaros.

«Ziedu laukums» Madonā

Madonas Kulturas nama zālē notika V. Iļjenkova lugas «Ziedu laukums» izrāde Valmieras dramatiskā teatra aktieru izpildījumā. Lugu iestudējis režisors Titans.

«Salna pavasarī» Valkā

Valkā viesojās Smiltenes kulturas nama dramatiskā kopa ar Blaumaņa noveles «Salna pavasarī» dramatizējuma izrādi. Uzvedumu iestudējis E. Blīgzna. No tēlotājiem atzīmējami Priedīte (Liene) un Ozoliņš (Mālnieks).

Bauskas bibliotekā

Salīdzinot ar 1940. gadu, Bauskas bibliotekā grāmatu un lasītāju skaits pieaudzis trīskārtīgi. Bibilioteka nesen pārgāja uz jaunām plašākām telpām, kur ierīkota arī lasāmzāle. Tajā atrodami visi Latvijas PSR iznākošie laikraksti un žurnali, kā arī Maskavas preses izdevumi.

Valsts Latgales Dramas teatris noslēdzis sezonu

Valsts Latgales Dramas teatris jūlijā noslēdza 1945./46. g. darbības sezonu. Sezonā teatra kolektīvs sniedzis izrādes nevien Jēkabpilī, bet rosīgi apkalpojis arī plašu apkārtni.

Teatris uzsāka darbību 1945. gada 25. augustā Rēzeknē ar V. Maasa un M. Červinska komediju «Kaut kur Maskavā» Alfrēda Vāveres režijā, gleznotāju A. Zirņa un E. Rentoviča skatuves ietērpā. Kopš pagājušā gada 13. decembra teatris darbojas Jēkabpilī.

Jēkabpilī un daudzās citās vietās teatris sniedzis arī vairākas skolnieku izrādes, katros Valsts svētkos sniegtas brīvizrādes un brīvkoncerti.

Komedija «Kaut kur Maskavā» uzvesta 29 reizes, Rūdolfa Blaumaņa luga «Pazudušais dēls» 27 reizes, A. N. Afinogenova luga «Aprilis» 25 reizes. Pārējie sezonas inscenējumi sasnieguši mazāku izrāžu skaitu.

Teatra mākslinieciskajā personālā darbojas: G. Bumbieris, K. Skangels, D. Sventecka, A. Austrums, V. Boliboka, K. Jansons, J. Dzene, A. Sprogis, A. Franks, K. Rozenbergs, M. Rentoviča, E. Vīnakoks, M. Rungaine, I. Vectēva, V. Kumpiņa, V. Blumberga, J. Pampulis, A. Sventecka u. c.

Pastāvīgais skatuves gleznotājs Ed. Rentovičs. «Pazudušā dēla» dekorāciju darināšanai bija pieaicināts viesis — gleznotājs A. Zirnis.

MĀKSLINIEKI CIEMOS PIE DZELZCEĻNIEKIEM

Vissavienības dzelzceļnieku dienā 4. augustā vairākas Filharmonijas mākslinieku brigades sniedza koncertus Latvijas dzelzceļa darbiniekiem. Liels koncerts notika Jelgavā. Koncerta programā bija žanra, tautas dziesmas un deklamacijas.

Līdzīgs koncerts notika arī Tukumā, kurā piedalījās Filharmonijas solisti A. Strancis, V. Stūresteps, Amoliņš un Linbergs.

Koncerti notika arī citās Latvijas dzelzceļa stacijās.

MARIJAS GRINBERGAS KONCERTS

Rīgā ieradusies Vissavienības pianistu konkursa laureate Marija Grinberga, 7. augustā Rīgas Jūrmalā, Dzintaru koncertzālē, notika viņas pirmais koncerts. Programā bija Lists, Bachs, Šumans, Debisi un Ravels.

EBREJU DZEJAS UN DZIESMU VAKARS

5. un 6. augustā Apgabala virsnieku namā notika ebreju dzejas un dziesmu vakars. Staļina premijas laureats KPFSR tautas mākslinieks Zuskins izpildīja fragmentus no Šolom-Aleichema darbiem «Klīstošās zvaigznes» un «Apburtais skroderis». Dzejnieki I. Fefers un S. Galkins lasīja savas jaunākās dzejas. Ebreju tautas dziesmas dziedāja Lietuvas PSR Operas un baleta teatra solists Aleksandrovičs.

IGORA IĻJINSKA VAKARS

4. un 6. augustā Apgabala virsnieku namā viesojās Staļina premijas laureats KPFSR tautas mākslinieks Igors Iļjinskis. Viņš nolasīja vairākus Čehova, Krilova, Zoščenko, Maršaka un Michaļkova darbus.

VAPP Grāmatu apgāds redakcijai piesūtījis šādus izdevumus:

N. V. Gogolis «Mirgoroda». Tulkojis Aleksandrs Čaks; Rūdolfs Blaumanis «Lugu izlase»; Fridrichs Engelss «Par vēsturisko materialismu»; F. N. Samoilovs «Kā notika vēlēšanas cara laikā»; Literaturas chrestomatija 9. klasei. Sakārtojusi E. Andersone; A. Auziņš «Grāmatas māksla»; N. Ribkins «Ģeometrijas uzdevumu krājums». Pirmā daļa. Plānimetrija; A. P. Kiseļevs «Ģeometrija», II daļa. Stereometrija; Latvijas PSR augstākās mācības iestādes 1946.—1947. māc. gadā. Uzņemšanas noteikumi; pārbaudījumu programas, mācības iestāžu raksturojums; Programas mācību kursiem «Lauksaimniecības mechanizacija», «Metalu technoloģija», «Termodinamika un ievads mašīnmācībā», «Ģeodezija», «Zemes ierīcības darbu organizacija» — Lauksaimniecības mechanizacijas un Zemes ierīcības technikumos.

Программы средней школы. Русский язык и литературное чтение. V — VII классы; A. Žilinskis «Dzimtene». Balsij ar klavieru pavadījumu.

KĻŪDAS IZLABOJUMS

«Literaturas un Mākslas» 31. numura rakstā F. G. Lorka otrās slejas septītā rindkopa no augšas jālasa:

«1930. gadā dzejnieks dodas ceļojumā uz Nujorku un Kubu. Kubā viņu valdzina Dienvidamerikas nēģeru dzeja».

CIPDONIKA

VALSTS KONSERVATORIJA GORKIJĀ

Ar š. g. 1. septembri Gorkijā sāks darboties Valsts konservatorija ar fortepiano, orķestra, vokalo, teoretisko kompozicijas un koru diriģentu fakultatēm.

JAUNS ĻEŅINGRADAS OPERAS UN BALETA TEATRA VADĪTĀJS

Par Ļeņingradas Valsts akademiskā Kirova vārdā nosauktā operas un baleta teatra mākslinieciisko vadītāju iecelts Pēteris Andrejevičs Gusevs, atsvabinot to no darba PSRS Lielajā teatrī, kur viņš strādāja kā baleta solists un pedagogs.

ĻEŅINGRADAS FILHARMONIJAS 25 GADU DARBS

Šinīs dienās pagāja 25 gadi, kopš darbojas Ļeņingradas Valsts akademiskā ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā filharmonija.

Tēvijas kara gados Ļeņingradas filharmonija paguva saglabāt savus augstvērtīgos izpildītāju kadrus. Pēc atgriešanās Ļeņingradā filharmonija no jauna ieņēma vadošo vietu starp skaņu mākslas organizacijām. Tā darbojas ne tikai kā izcils izpildītāju kolektivs, bet arī kā aktivs krievu un pasaules muzikas kulturas propagandists un padomju komponistu darbu popularizētājs. 1946. gadā filharmonijas simfoniskais orķestris viesojās Somijā, kur tas guva lielus panākumus.

Kā filharmonijas galvenais diriģents un mākslinieciskais vadītājs jau ilgus gadus darbojas viens no redzamākajiem padomju diriģentiem — KPFSR Nopelniem bagātais mākslinieks Jevģenijs Mravinskis.

JAUNI IESTUDĒJUMI ĻEŅINGRADAS TEATROS SAKARĀ AR LIELĀS OKTOBRA REVOLUCIJAS 29. GADADIENU

Mazais operas teatris uzvedīs Enkes operu — «Ļubova Jarovaja». A. S. Puškina vārdā nosauktais Dramas teatris sagatavo Čirskova lugu — «Kara vadonis».

Komedijas teatris strādā pie Ļeonova komedijas «Parastais cilvēks» iestudēšanas.

V. Solovjova lugu — «Uzvaras noslēpums» izrādīs Lielais dramatiskais, M. Gorkija vārdā nosauktais teatris.

Svetlova lugu — «Brandenburgas vārti» skatītājiem sniegs Ļensoveta vārdā nosauktais Dramas teatris.

VĻKJS vārdā nosauktais teatris savā repertuarā uzņēmis Fadejeva lugu — «Jaunā gvarde» un Jaunais teatris Surova lugu — «Tālu no Staļingradas».

Izrādēs būs nodarbināti visu šo teatru labākie spēki.

JAUNAS LIKMES PAR PLAKATIEM

Lai paceltu Valsts apgādniecības «Māksla» izdodamo plakatu mākslinieciisko kvalitati un lai šo plakatu zīmēšanā piesaistītu labākos mākslinieikus, Mākslas lietu komiteja pie PSRS Ministru Padomes noteikusi, sākot ar 1946. g. 1. augustu, maksāt honoraru par plakatu zīmēšanu no 2000—5000 rubļu apmērā par plakatu.

Ārzemēs

KRIEVU LITERATURA DANIJĀ

Sakari starp Krievijas un Danijas literaturām pastāv jau senlaikus. Ludvika Holberga komedijas zināmā mērā iespaidoja ievērojamo krievu dramaturgu Fonvizinu. Nākošajā gadsimtenī daņu literatura ļoti daudz mācījās no lielajiem krievu rakstniekiem.

Līdz Puškina laikam daņu valodā tulkoti tikai ļoti nedaudzu krievu rakstnieku darbi. Tikai pagājušā gadsimteņa 40-tajos gados sistematiski sāk parādīties krievu klasiku tulkojumi. 1843. gadā izdota Puškina «Kapteiņa meitiņa» E. M. Torsona tulkojumā, kurš jau nākošajos gados iepazīstināja daņu lasītājus ar Puškina «Belkina stāstiem» un Gogoļa «Vakariem viensētā pie Dikaņkas».

1855.—56. gados daņu valodā izdotas 12 krievu grāmatas. Interesi par Krieviju vairoja arī tāds starptautisks notikums kā Krimas karš.

Šais gados daņu lasītāji iepazinās ar I. Turgeņeva un A. Hercena darbiem.

Sešdesmitie gadi Danijas vēsturē bija vieni no grūtākajiem kā politiskā (karš ar Vāciju 1864. gadā), tā arī kulturalā ziņā. Šais gados izdots ļoti maz grāmatu. No krievu autoriem pārtulkotas tikai Krilova fabulas un Nestora Chronika (K. V. Šmidta tulkojums 1869. g.).

Sevišķi nozīmīgi daņu literaturas vēsturē septiņdesmitie gadi: šai laikā daņu literatura sāk orientēties uz pasaules literaturā radušos realisma kustību. Par jaunās kustības vadoni kļuva jaunais publicists Georgs Brandegs. Realisma uzplūdu pirmajos desmit gados Danijā ievērojamu vietu ieņēma Turgeņevs. Sākot ar 1872. gadu, kad izdots viņa romans «Rudins», pie mums izdoti gandrīz visi Turgeņeva darbi, galvenokārt ievērojamā rakstnieka un kritiķa Vilhelma Mellera tulkojumā, kurš gan nezināja neviena vārda krieviski un tulkoja no vācu valodas.

Turgeņevam liels iespaids daņu literaturā. Rudina tips bieži vien sastopams tādu lielu rakstnieku kā J. P. Jakobsena, S. Šandorfa un Drakmana darbos.

Ja septiņdesmitajos gados populārākais krievu rakstnieks Danijā bija Turgeņevs, tad nākošajā periodā, līdz 1900. gadam, viņa vietu ieņem Dostojevskis un it īpaši Ļevs Tolstojs. 1844. gadā daņu valodā iznāca «Nabaga ļaudis», «Noziegums un sods», 1886. gadā — «Velni», 1887. gadā — «Idiots» un 1888. gadā — «Piezīmes mirušo namā». Visi šie darbi atstāja dziļas pēdas daņu lasītāju apziņā. Sākot ar 1884. gadu, kad pārtulkoti «Sevastopoles stāsti», līdz 19. g. s. beigām Danijā izdotas ļoti daudzas L. Tolstoja grāmatas, tai skaitā «Karš un miers» (1885. g.), «Augšāmcelšanās», «Kazaki» (1890. g.). Morali filozofiskajos strīdos, kas norisinājās deviņdesmitajos gados, liela loma L. Tolstoja filozofiskajiem un reliģiskajiem rakstiem. Jāatzīmē arī A. Čechova un Garšina grāmatu tulkojumi (1892.—99. gados).

Revolucionarā kustība Krievijā nepārtraukti saistījusi daņu uzmanību. Stepņaka-Kravčinska darbi «Nihilists» («Andrejs Kožuchovs») un «Pagrīdes Krievija» deviņdesmitajos gados iespiesti vairākkārt gan atsevišķos izdevumos, gan strādnieku avīzēs.

1900.—1914. gados parādās M. Gorkija, V. Koroļenko un L. Andrejeva darbu tulkojumi. Pirmajā vietā, protams, M. Gorkijs. 1901. gadā iznāca «Vareņka Olesova», 1903. g. — «Foma Gordejevs», 1905. g. — «Stepē» un «Čelkašs».

Interese uz krievu literaturu sevišķi pieaug sakarā ar pirmās krievu revolucijas notikumiem. Laikā no 1905. līdz 1910. gadam daņu izdevniecības izdevušas ap 40 krievu autoru grāmatu.

1915., 1916., 1917. gados daņu valodā izdotas tikai četras krievu autoru grāmatas.

Pirmais daņu valodā tulkotais padomju romans ir F. Gladkova «Cements», kurš izdots 1927. gadā. Romans izsauca dzīvas diskusijas. So grāmatu daņu lasītāji uzņēma kā pavisam cita tipa darbu, un drīz vien jau varēja just tās ietekmi. Jau 1928. gadā parādījās daņu rakstnieka komunista Hansa Kirka «kolektivistiskais» romans «Zvejnieki».

Tai pašā gadā iznāk A. Ņeverova «Taškenta — maizes pilsēta», N. Ogņeva «Kostjas Rjabceva dienas grāmata»; 1930. gadā — L. Seifuļinas «Tiesību pārkāpēji» un F. Panferova «Bruski».

Kad Vācijā sagrāba varu Hitlers, daņu tautas progresivā daļa saprata, ka vienīgais atbalsts pret fašismu ir Padomju Savienība. Tas radīja dzīvu interesi uz padomju literaturu.

1933. g. iznāk I. Erenburga «10 zirgu spēks», Veras Figneres atmiņas, I. Iļfa un J. Petrova «Zelta teļš», N. Bogdanova «Pirmā meitene» un pats ievērojamākais — M. Šolochova «Klusās Donas» pirmā grāmata (šī romana pilnīgais izdevums Danijā iznācis 25.000 eksemplaros, kas mūsu mazajā zemē pilnīgi neparasts). 1935.—1936. g. iznāk Aleksejа Tolstoja «Pēteris Pirmais», Avdejenko «Es mīlu», N Ostrovska «Kā rūdījās tērauds».

Interese uz padomju literaturu nemazinās arī hitleriskās okupacijas gados. Sevišķi daudz krievu grāmatu izdeva jaunā izdevniecība «Ateneum». Šī izdevniecība iespieda Dostojevska romanus laba Dostojevska pazinēja Einara Tomassena tulkojumā; izdeva Puškinu, Ļermontovu, Gogoli, Čechovu u. c. Bieži vien tulkojumiem bija pievienoti pret fašismu vērsti priekšvārdi.

Šais pašos gados izdotas arī padomju rakstnieku grāmatas. 1941. g. iznāca Gorkija stāsti, 1942. g. — padomju noveļu krājums, 1943. g. — M. Zoščenko stāsti. Pagrīdes izdevniecības, bez daudzām politiskām grāmatām izdeva Erenburga stāstus. Tai pašā laikā sagatavoti iespiešanai Iļfa un Petrova «Divpadsmit krēsli» (iznāca 18.000 eksemplaros), V. Katajeva «Izšķērdētāji», V. Grosmana «Tauta nemirstīga» un Vandas Vasiļevskas «Tikai mīlestība».

Pirmais pēckara gads Danijā iezīmējas ar daudzu padomju grāmatu tulkojumiem. Milzīgu piekrišanu, bez jau nosauktajām grāmatām, izpelnījās K. Simonova romans «Dienas un naktis» (G. Jansena un šī raksta autora tulkojumā). Sagatavotas iespiešanai K. Simonova «Dienvidslavijas burtnīca» un K. Fedina «Satikšanās ar Ļeņingradu».

«Danijas literaturas tulkotāju savienības» vienpadsmit biedri nodarbojas tikai ar tulkojumiem no krievu valodas. Vairāki tulkotāji regulari ievieto rakstus avīzēs un žurnalos par padomju literaturu. Radio pārraidīja padomju literaturai veltītu referatu seriju.

Patlaban šī raksta autors strādā pie grāmatas par padomju literaturu no 1917.—1947. gadam, kuru izdevniecība «Ateneum» izdos pēdējo trīsdesmit gadu pasaules literaturai veltītajā serijā.

Eriks Harskers

BULGARIJĀ

Valsts simfoniskā orķestra izpildījumā Sašas Popova vadībā Sofijā pirmo reizi atskaņota D. Šostakoviča pirmā simfonija.

Plašu referatu par padomju muziku darbu nolasīja Ivans Kamburovs. Viņš sarakstījis arī plašāku darbu «Padomju muzika».

FRANCIJĀ

Kinorežisors Žans Renuārs ekranizē Turgeņeva romanu «Pavasara ūdeņi». Raimons Bernars uzņem filmā Anatola Fransa romanu «Eņģeļu dumpis».

Parizes teatris «Poš» ar lieliem panākumiem izrāda Andrē Ferera lugu «Komedija vienā balsī». Lugā, kas ilgst divas stundas, darbojas tikai viens aktieris. Šinīs dienās luga piedzīvoja divsimto izrādi.

VĀCIJĀ

Ungaru dramaturgs Julijs Gaijs pārtulkojis vācu valodā Rachmanova lugu «Nemierīgais vecums». To izrādīja Veimaras, Drezdenes un Šverines teatri. Patlaban lugu iestudē Reinharda teatris Berlinē. Profesora Poļežajeva lomu tēlos Pauls Vegeners.

ANGLIJĀ

Kādā no Londonas kino studijām pabeidz uzņemt lielu muzikalu filmu «Londonas pilsēta». Filmai speciali konstruētas milzīgas 18 metrus garas klavieres. Uz šīm klavierēm vienlaikus spēlē 16 pianisti.

Skats no senlatviešu kāzu inscenējuma Bārtas pagasta tautas nama pašdarbības kolektiva izpildījumā.

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.**
Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1. —. Abonēšanas maksa Rbļ. 52.— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnalu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.
Iespiests Vapp Poligr. tresta tipogr. Nr. 1 «Cīņa». Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40 JT 04898.